

Pauli Cortesii,... De
Hominibus doctis
dialogus, nunc primum
in lucem editus...
Accedit auctoris vita
(auctore D. M. [...])

Cortese, Paolo. Pauli Cortesii,... De Hominibus doctis dialogus, nunc primum in lucem editus... Accedit auctoris vita (auctore D. M. Manni).... 1734.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :

*La réutilisation non commerciale de ces contenus est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source.

*La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service.

Cliquer [ici pour accéder aux tarifs et à la licence](#)

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

*des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.

*des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter reutilisation@bnf.fr.





a c 9 M 2 9 me

4009

PAULI CORTESII
DE HOMINIBUS DOCTIS
DIALOGUS.

2

PAULI CORTESE
DE HOMINIBUS DOCTIS
DIALOGUS

PAULI CORTESII

VIRI CLARISSIMI

DE HOMINIBUS DOCTIS

DIALOGUS

NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITUS

CUM ADNOTATIONIBUS.

ACCEDIT AUCTORIS VITA:

AD ILLUSTRISS. DOM. MARCHIONEM ABBATEM

GABRIELEM

RICCARDIUM

PATRICIUM FLORENTINUM.

Ex libris d'Anosse de Yilloison.



FLORENTIÆ. MDCCXXXIV.

Apud BERNARDUM PAPERINIUM, sub Signo Palladis, & Herculis.

CUM APPROBATIONE.

PAULI CORTEII

VIRI CLARISSIMI

DE HOMINIBUS DOCTIS

DIALOGUS

NUNC PRIMUM IN LUCUM EDITUS

CUM ADDITIONIBUS

ACCEDIT AUCTORIS VITA

AD ILLUSTR. DOM. MACHONEN. AERARII

GABRIELI

RIGCARDIUM

PATRICIUM FLORENTINUM

LIBRARIUS & VENDETOR



FLORENTIN. MDCCXXIV

Apud Eberhardum Tiedemannum, in Regio Vallis & Lincen.

— CUM ADDITIONIBUS —

GABRIELI RICCARDIO

PATRICIO FLORENTINO

MARCHIONI.

BERNARDUS PAPERINIUS.



ABUIT *superior ætas*
Viros planè doctos,
omnibusque ingenuis artibus erudi-
tos, per quos potissimùm renatæ lit-
teræ,

D E D I C A T I O.

teræ, ac restituta fuerunt. Dialogum de iis scripserat Vir temporum suorum elegantissimus, idemque acerrimo iudicio præditus, Paullus Cortesius, & De Viris Doctis inscripserat. Hunc mihi Dialogum quum typis meis imprimendum liberaliter concessisset Alexander Politus V. Cl. qui eum sibi ex Sangeminianensibus membranis jam dudum describendum curaverat; tu mihi statim occurristi, GABRIEL RICCARDI, Vir amplissime, atque ornatissime, cujus Nomine idem hic Dialogus inscriberetur. Nam & doctus ipse es, quàm qui est maximè, & doctos Viros amas, & de iis acerrimè iudicas, & doctrinas omnes liberalissimè protegis, ac promotes. Quumque Tibi Deus, ac FAMILIÆ
TUÆ

DEDICATIO.

*TUÆ opes tantas , quantas alteri
cuiquam vel locupletissimorum pri-
vate conditionis , ac fortune homi-
num , tribuerit ; eas sanè non , ut
plerique faciunt , ad luxum , neque ad
voluptates , refers ; Sed , quod pau-
cissimorum est ,*

*. quos æquus amavit
Juppiter , atque ardens evexit
ad æthera virtus ;*

*maximas Tuas divitias in doctos ho-
mines ornandos , doctrinasque ipsas
amplificandas impendis . Neque in
summâ rerum omnium affluentia quid-
quam te magis afficit , atque oblectat ,
quàm libri cujuscumque generis , &
doctrinæ , quos pulcherrimum esse du-
cis , atque optimum amplissimi patri-
mo-*

DEDICATIO.

monii tui ornamentum. Idque præcipuè est, quod, præ generis nobilitate, divitiarumque gloriâ, in Te omnes mirantur, studium erga litteras, atque homines litteratos. Quare est omnino, GABRIEL amplissime, quòd sperem, munusculum hoc meum Tibi esse perplaciturum, quod ad doctos homines pertinet. Qualecumque id est, lubens Tibi ac meritò offero. Favor si mihi Tuus præsens adsit, incumbere in eam curam alacriter pergam, ut pleraque alia doctorum Virorum monumenta ad publicam studiosorum hominum utilitatem edantur. Vale.





PAULI CORTESII
V I T A.



PAULUS e nobili CORTESIORUM Familia, ¹ quæ inter primarias Sancti Geminiani Etruriæ Oppidi est habita, antiquitus ex Ticino Insu-briæ Urbe oriunda, Ro-mæ ² anno humanæ repara-tionis MCCCCLXV. ortus est, patre Antonio Cortesio, qui feminam patriciam N. Aldo-brandiniam Florentinam in matrimonio ha-buit,

¹ Jo: Vinc. Coppi in Chron. Gemin. impress. Flor. 1695. Paulus ipse Munici-pes suos appellat Cherubinum Quarqua-lium Geminianensem in Lib. 2. de Card.

ac Antonium Lollium pag. 53. hujus Dialogi.

² Idem Copp. l. d.

buit, quique ¹ Duodecemvirum Compendiariorum, ac ² Scripturariæ Censuræ princeps fuit; Vir quidem honoris, fortunæ, & virtutis ornamentis præditus, ac ³ Libelli cujusdam Institutionum Moraliū Scriptor. Pauli fratres fuere ⁴ Alexander Latinis Musis clarus, cujus Carmina non semel formis ante excusa, novissime illustrium Poëtarum Italorum poematis inserta Florentiæ prodire; & ⁵ Lactantius Eques, Paraphraseos in Cæsaris Commentaria author, ipsique Paulo superstes, qui inchoatam a fratre Operis de Cardinalatu editionem, eo vita functo, absolvit.

Hic a teneris, ut ajunt, unguiculis optimarum artium studiis addictus, acre ingenium ita excoluit assiduis lucubrationibus, tantumque in omni genere litterarum profecit, ut non solum ⁶ Philippo Callimacho, Pom-

¹ Cortes. de Card. in proœm. Vulgo *Protoſcrinero* juxta Copp. ſentent.

² *Correttore delle Contraddette* idem Copp.

³ Extat in Biblioth. Lecceti, de quo Cinellius in Scriptor.

⁴ (Ab aliquibus *T. Alexander*) A Diplomatis Centumvir, idest *Segretario Apostolico*, ac Libellionum Triumvir, *Segretario de' Brevi* appellatur a Coppio, qui ſubdit eum Nuncium Apostolicum

ſuiſſe, diemque ſuum an. 1494. ætatis 30. obiſſe. Plura Voſſ. de Hiſt. Lat. l. 3. & Janus Douza a Voſſ. citat. Jo: Cinell. de Scriptor. Etruſcis Alexandro, & Paulo Fratri unum idemque Opus aſcribit deceptus ab elogio Jac. Gaddii, quod ambos fratres complectitur.

⁵ Magdalenam Mediceam uxorem duxit. Copp. in Chron.

⁶ Copp. l. d.

Pomponio Læto, Angeloque Politiano clarissimis Viris ob studiorum similitudinem, necessitudine jungeretur, verum etiam cum Raphaële Volaterrano, Pico Mirandulano, Hermolao Barbaro, Marsilio Ficino, ac Bartholomæo Lampridio, qui ejus doctrina, ac judicio utebantur, familiarissime viveret. Summam Principum gratiam, & benevolentiam virtutis, atque doctrinæ commendatione sibi comparavit; id, quod de se significat: ¹ *Puer Romæ cum ab Alexandro fratre deduceretur ad Principes, sæpeque honoris causa in convictum adhiberer, &c.* Nam ² & purpuratis Patribus, ipsisque adeo Summis Pontificibus, præcipue vero Pio III. ac Julio II. cui Librum paullo ante memoratum de Cardinalatu dicari voluit, fuit acceptissimus. Quod Opus ad Viri Principis in unaquaque deinceps ætate studia dirigenda a se primò conscriptum, ³ Ascanio Cardinale Sfortia hortatore, non paucis immutatis de Cardinalatu postea nuncupavit. Hinc est quod Guillelmus

✱ 2

Ca-

¹ De Cardin. lib. 3. pag. 190.² Ex Epist. Cosmæ Pæcii Archiep. Flor. apud Copp.³ Copp. in Chron. pag. 72. Vincent. Placent. in Epist.

Caveus duplex opus de Principe, ac de Cardinalatu Paulo adscribit. Non me latet ¹ Gabrielem Naudeum Parisinum, librum hunc censura notasse, quum diceret, eum *sua mole difficulter regi, licet Ciceronianaë dictionis adjutum præsidio*. At vero longe aliter de eo Libro doctissimi Viri ² Jacobus Gaddius, ³ Vincentiusque Mainardus sensere. Primus enim fatetur hoc opus *omnigenæ fere doctrinæ, ac eruditionis peramænæ varietate contextum*; alter: *Non barbarica asperitate vastum, aut oratione jejuna salebrosum, sed Græca ubertate, & Romana gravitate magnum*. Nec minus honorificum de eo opere, ejusque Authore testimonium ⁴ Raphaël Volaterranus dixit: *Res, inquit, multa cogitatione quæsitæ, sæpeque duras cultu orationis, latinitateque mollebat; cujus ei tanta religio fuit, ut sententias, inventaque perire mallet, quam non apte, ornateque exire*. Stili vero elegantiam, cujus fuit admodum studiosus Cortesius, a ⁵ Severo Placen-

¹ Naudeus in Bibliographia Polit. impress. Lugd. Bat. 1642. pag. 177.

² Jac. Gadd. in Coron. Elogiast. ac de Scriptor. non Ecclesi. pag. 141.

³ Vinc. Mainard. Geminian. Ord.

Prædic. in Epist. Lact. Cortesio.

⁴ In Epist. nuncupat. ad Jul. II. præfixa Operi de Cardin.

⁵ In Epist. Lactantio Cort. Lib. de Cardin. præfixa.

centino magnopere commendatam ex quadam ejus Epistola intelligimus: *Hic a primis adolescentiæ annis maximo animi ardore ad imitanda Ciceronis vestigia, & ad priscum illius ævi eloquium instaurandum semper aspiravit. Qua in re quantum profecerit, facile colligi potest, cum ex multis ejus lucubrationibus, tum ex Epistola, quam ad Politianum scripsit cum eo de Ciceronis imitatione contendens ætate quidem adhuc juvenis, at judicio maturus, & senex. Verba Epistolæ hæc sunt: Quare, ut de me loquar, nihil est, Politiane, quod me a Ciceronis imitatione deterreas, sed quod potius objurges inscitiam, quum nequeam bene illum imitari, quamquam ego malo esse assecla, & simia Ciceronis, quam alumnus, aut filius aliorum, &c. Hæc exstat inter illustrium Virorum Epistolas a Politiano partim scriptas, partim collectas, Lib. VIII. Ep. XVII.*¹ Antonius autem Possevinus Paulum inter Scriptores Theologicos numerat inquiens: *Paulus Cortesius Protonotarius Apostolicus quatuor Libros Sententiarum exposuit,*² de quibus quidem lo-

¹ Tom. 3.

² Idipsum testatus est Gaddius l. d.

loquitur ¹ Jodocus Badius Ascensius rei typographicae locupletator maximus, ubi Opus Cortesii Theologicum nos habere monuit. Luculentius vero ² Guillelmus Cave memoratus, qui ait: *Paulus Cortesius scripsit in quatuor Libros Sententiarum disputationes seorsim editas Parisiis 1513. fol. ac nonnullis Hieronymi Savonarolæ Opusculis conjunctas, Basileæ 1540. fol.* quibus addidit ejusdem Cortesii Opus, cui titulus: *De Sacrarum litterarum, omniumque disciplinarum Scientia, Basileæ impressum apud Henricum Petri*; de qua quidem re penes eum fidem esse volo. Ob hæc, ³ aliaque hujusmodi ingenii monumenta, non minus quam ob morum candorem, atque integritatem quum vulgo esset etiam absentibus notus, Romæ claruit, atque in Pontificatu Alexandri VI. & Pii III. Munus obiit Secretarii Apostolici; Protonotarius Apostolicus deinde ex numero Participantium creatus; denique ⁴ Episcopus Urbinas electus est, eo opina-

¹ In schol. Epist. XVI. Lib. VIII. Epist. a Polit. collect.

² Hic Paulum claruisse scribit an. 1500.

³ Inter ea numeratur Historia, seu

Fabellæ Hyppoliti, & Dejaniræ Lat. sermone, quæ extat MS. apud Cl. Salvinum Salvinium, ab Episcopo Signino laudata.

⁴ Copp. in Chron.

pinamur tempore, quo ¹ Gabriel de Gabrie-
libus Urbini Antistes Umbriæ legatione fun-
gebatur. Decipitur ² Naudeus, qui Paulum
in Purpuratorum cœtum adnumeratum fuisse
ratus est, & merito ab ³ Hyacintho Coppio
reprehenditur; sed facile ille amplissimam
dignitatem consequutus esset, nisi ⁴ mors im-
matura anno MDX. ætatis suæ quadragesimo
quinto in Castro suo Cortesiano spem ejus rei
omnem ademisset. In cujus obitu hæc, qua-
liacunque sunt, prodire ⁵ epitaphia:

*Quid juvat exculto versu decorare sepulchrum,
Debita cum fuerint justa soluta minus?
Desinite ingenio sic, o certare Poëtæ,
Non numeris opus est, crebro litate magis.*

TUMULUS.

*Quid quæris? Paulum. Paulum quæ tota parentem
Dicebat nuper Lingua Latina suum?
Perge aliò; tantum sunt ossa hic putrida, compos
Mens voti Elysios viva pererrat agros.*

EPI-

¹ V. Ughell. Ital. Sac. T. 2.² In Bibl. præd. pag. 177.³ In Ep. Chron. inserta Jo: Vinc. filii.⁴ Copp. in Chron.⁵ Extant apud Copp.

EPITAPHIUM.

*An Patriam, Gentem, Nomen vis? Geminianum,
Cortesium, Paulum, nosti? ea crede, sat est.*

Ita Michaël Margatti; at ¹ Severus Placentinus:

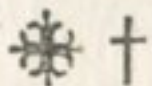
*Eloquii gravitas, & sacri jura Senatus,
Cortesi, sita sunt hic, ubi, Paule, jaces.*

Jacobi denique Gaddii Elogium Oratorium obvium est in Coronide Elogiastica ejusdem, ac ubi agit ² de Scriptoribus non Ecclesiasticis Græcis, Latinis, ac Italicis. Pauli interitu ingentem fuisse calamitatem litteris importatam Litterati homines conquesti sunt. Is enim Historiæ, Philosophiæ, ac Theologiæ, quas facultates apprime callebat, lucem, ac dignitatem ingenio, atque eloquentia, si diutius vixisset, & extremam, quod ajunt, operibus manum admovisset, fuerat allaturus. Vir animo ab omni dolo penitus alieno, ætatem non desidia, aut voluptate, neque vero in augendis fortunis, sed in litteris colendis studiisque traduxit. Hujus rei præ ceteris argu-

men-

¹ Apud Copp. & Placent. in Epist. | ² T. I. pag. 141.

mento sit Montana Villa, Cortesianum oppidum appellata a S. Geminiani duobus passuum millibus distans, in quam ipse res urbanas aulicasque pertæsus sub exitum vitæ secesserat, quam in arcis modum redactam amœnissimam fecerat, ubi dulce Musarum diversorium instituit, quo ¹ principes Viri quamplurimi se conferre consueverant; inter quos spectatissimæ prudentiæ senex ille Hercules II. Ferrariæ Dux, Guidus Ubaldus Dux Urbinas, Alexander Farnesius (postea Paullus III. P. M.) & Franciscus Soderinius Cardinales studio visendi hominis, qui negociorum peritia, rerum aulicarum, politiæque usu, necnon iudicii maturitate oraculum haberetur. ² Verba hic referre liceat, quæ ipse in Cortesiano Castro ultimis vitæ mensibus scripsit, dum opus sæpe memoratum absolvere festinabat, mercede illuc conducto Simeone Nicolai Nardi Senensi Typographo, ut is ibidem illud prelo subjiceret, a quo deinde ³ publici juris factum est xv. Novembris ejusdem anni MDX. *Quod quidem cum multis in locis, tum maximè his proximis tribus annis in Cortesiano*



no-

¹ Copp. l. d.² Lib. 3. de Cardin. pag. 229.³ Editio hæc in Castro Cortesiano facta, rara est.

novi; quo cum incredibilis litteratorum multitudo visendi mei causa ex Italia cuncta venisset, ac semper fere inter nos de rerum maximarum studiis legitimus institueretur sermo, saepe inter loquendum, & disputandum sensi multos ob id huic opinationi assentiri velle, &c. Dialogum, quem nunc in publicam lucem emittimus, primo ætatis suæ flore elucubravimus, circa annum scilicet mccccxc. quod fane colligitur ex iis, quæ leviter attingemus. Mentio habetur inibi Antonii Geraldini Amerini, veluti vita functi, his verbis: facile homo litteris instructus, si longior ei vita contigisset, a Rege generoso, ac potente, & opibus, & honoribus sublevaretur. Constat vero ex Itinerario Alexandri Geraldini fratris, atque ex Jacobilli¹ Bibliotheca, Antonium diem suum obiisse anno mccccclxxxviii. Scribitur autem Dialogus a Paulo adhuc adolescente, de quo dici possit² inesse Operi quandam super istius ætatis captum quasi maturitatem, ut ait Politianus; eo vero tempore annum agebat noster vigesimum quintum. Dicatur denique Dialogus Laurentio Mediceo, qui fato cessit ineunte an-

no

¹ Bibl. Umbr.² In Epist. quadam a Polit. scripta,

| quam in calce referemus.

no MCCCCXCII. Ceterum censura instituitur plurimorum Scriptorum a restitutione litterarum Latinarum ad ea usque tempora fere omnium vita functorum, ut patet ex verbis ipsis Dialogi pag. 55. *Præclare intelligo, cur neminem ex his, qui hodie sunt, velis ipse nominare. Quare nil mirum sit, inibi de Marsilio Ficino, Angeloque Politiano, quem pag. 48. Dialogi amicum vocat, patriæ nostræ luminibus, ne verbum quidem legi. In Epistola Cortesii nuncupatoria ad Laurentium Virum magnanimum hæc habentur: Quum sæpe in mentionem incidissem eorum hominum, qui nobis studia doctrinæ ab interitu vindicarunt, dolebam equidem quum a nobis multum summis ingeniis deberetur, nos esse ad remunerandum tardiores. Itaque cum multis sæpe in locis, tum maxime nuper in Insula, quæ est in lacu Volsiniensi (Farnesiæ Domus fundo, de quo vide ejusdem Dialogi pag. 2.) eorum est habita mentio. Nam quum ex Urbe aliquot adolescentes in Insulam venissemus, essetque nobiscum Alexander Farnesius, adolescens cum ingenuis artibus instructus, tum summa mecum benevolentia conjunctus, cepimus ibi sedentes inter nos colloqui multis variisque*

✱ † 2

de

de rebus propter loci amœnitatem. Quumque quaeretur quinam essent hi, quorum ingeniis sunt sopita studia excitata, rogavimus omnes Antonium quendam majorem natu, doctissimum quidem illum hominem, & ingenii acerrimi, ut si ei placeret, quid de his viris sentiret, explicaret; quod quum ipse multa de unoquoque proprie gravissimeque disseruisset, collegissetque eos homines uno sermone usque ad hanc ætatem, tantum me illa vel copia, vel illo orationis cursu delectavit, ut decreverim eum ipsum sermonem mandare litteris. Hinc desumuntur Authoris de hoc Dialogo edendo consilium, occasio, locus, tempus, personæ denique, nempe Paulus Cortesius, & Alexander Farnesius adolescentes, atque Antonius quidam Vir grandævus, & doctus, de quo nihil mihi est adhuc exploratum. Perraro citatur hic Dialogus, a ¹ Gaddio aliisque omissus: nec mirum; ad hæc enim ferme tempora latuit. Laudatur tamen inter recentiores ab eruditissimo Johanne Vincentio Coppi (penes quem autographum extitit) in Chronicis Geminianensibus; atque a Cl. Viro nominisque fama celeberrimo Apostolo Zeno in suis Additionibus
ad

¹ Ubi de Cortes. loquitur.

ad Vossium editis inter Ephemerides Litteratorum Italiae. At vero multo ante meminerat Lucius Fazinius Maphæjus Episcopus Signinus, Vir,¹ Ughellio teste, doctrina clarus, peritiaque tum Græcæ, tum Latinæ Linguae percelebris, qui de eo ita ad Cortesium scripsit:

L. M. PHOSPHORUS PONTIFEX SIGNINUS

PAULO CORTESIO S.

Dli, Deæque, quid ego video? Quotus enim quisque est, qui alterum tantum exhibeat, aut præstet? Legi igitur tuum Dialogum elegantissimum, ac planè Latinum. Apparet te in legendo Cicerone operam non amisisse, ita eum effinxisti. ipsum certè audire videor. Sed isto in libro id præcipuè sum admiratus, quòd in iudicandis nostrorum hominum ingeniis tam æquus fuisti. Nullis nec odiis, nec amicitiiis motus, omnes vel laudas, vel taxas; aliquos ita certis, & veris exceptionibus describens, ut ne ipsi quidem negaturi sint, si reviviscerent. Quare, mi suavissime Paule, perge, & ede Opus: nihil est, quod vereare. Ausim affirmare, si quid ego sum, omnes istos, quos commemorasti, facilè a te uno in dicendo superatos.

Præ-

¹ Ital. Sac. Tom. I.

Præclarum etiam extat de eodem Dialogo Angeli Politiani iudicium, quod privatis litteris ad Cortesium datis consignavit; quas, quod nemo ad hanc diem, ut item superiores Fazinii, ediderit, libuit extremo hoc loco attexere, eo quia hujus Dialogi apographo præfixas invenimus.

ANGELUS POLITIANUS

PAULO CORTESIO SALUTEM.

Quid de tuo sentiam Dialogo, vix audeo quidem sine cunctatione proferre. Nam nec invidiæ objicere Amicum, nec dissimulare tamen iudicium volo. Sed tamen aut amore labor, aut libello tuo nobilior est indoles, quàm quæ videri continuo temporum possit. Censuram sic agis Litteratorum, ut, quod est arduum, candorem pariter tuum probes, & libertatem. Certè inest Operi quædam super istius ætatis captum quasi maturitas: illa verò tempestiva, non præcox. Stili quoque voluntas apparet optima, &, ut auguror, a summo non diutiùs absutura. Postremò, ut semel dicam, Phosphori sententiæ non accedo solum, sed & faveo. Tuae deinceps erunt partes, ut quàm modestè gloriam, tam fortiter invidiam feras. Vale.

IN-



I N D E X

DOCTORUM VIRORUM,

QUORUM MENTIO IN OPERE HABETUR.



- A**lexander Cortesius. *Pagina* 44.
 Ambrosius Camaldulensis 17.
 Andreas Brentius 50.
 Andreas Contrarius 48.
 Angelus Politianus 48.
 Angelus Sabinus 48.
 Antonius Campanus 37.
 Antonius Cortesius 47.
 Antonius Girardinus 51.
 Antonius Lollius 53.
 Antonius Luscus 26.
 Antonius Panormita 28.
 Antonius Tudertinus 31.
 Bartholomæus Faccius 30.
 Bartholomæus Lampridius 52.
 Bartholomæus Platina 44.
 Benedictus Accolti 22.
 Bernardus Justinianus 54.
 Bessarion Trapezuntius 42.
 Boninus Mombricius 49.
 Campaninus Septimulejus 46.
 Carolus Arretinus 19.
 Cherubinus Quarqualius 53.
 Christophorus Persona 29.
 Cola Montanus 50.
 Coluccius Salutatus 9.
 Daniel Francinus 52.
 Dantes Aligherius 6.
 Dominicus de Dominicis 36.
 Domitius Calderinus 40.
 Donatus Acciajolus 43.
 Emmanuel Chrysoloras 5.
 Flavius Blondus 31.
 Flavius Pantagathus 51.
 Franciscus Accolti 53.
 Franciscus Barbarus 20.
 Franciscus Lippus 48.

Gasp.

Gasparinus Veronensis, vel Pergamenensis 26.

Georgius Merula 30.

Georgius Trapezuntius 25.

Gregorius Tiphernas 30.

Guarinus Veronensis 13.

Hermolaus Barbarus 20.

Jacobus Ammannatus 45.

Jannoctius Manettus 21.

Janus Pannonius. v. Johannes Pannonius.

Johannes Andreas Aleriensis 36.

Johannes Argyropylus 42.

Johannes Aurispa 15.

Johannes Basinius 36.

Johannes Boccaccius 8.

Johannes Jovianus Pontanus 34.

Johannes Pannonius 47.

Johannes Ravennas 9.

Johannes Tortelius 19.

Julius Pomponius Lætus 26.

Lapus a Castilionchio 30.

Laurentius Bonincontrius 54.

Laurentius Valla 27.

L. Carbo 54.

Leo Baptista Albertus 21.

Leonardus Arretinus 9. 55.

Leonardus Datus 30.

Leonardus Justinianus 18.

Lucius Fazinius Maphæjus 44.

Mambrinus Roseus 49.

Mapheus Vegius 16.

Marius Philelphus 33.

Martinus Phileticus 52.

Matthæus Palmerius 43.

Nicolaus Niccolus 14.

Nicolaus Perottus 39.

Nicolaus Quintus Summus Pontifex 19.

Nicolaus Saguntinus 15.

Nicolaus Valla 46.

Omnibonus Leonicensus 27.

Pætonus 54.

Pallas Stroza 21.

Paulus Marfus 50.

Petrus Candidus 15.

Petrus Montopolita 30.

Petrus Nucetus 29.

Petrus Paulus Vergerius 15.

Pius Secundus Pontifex Maximus 35.

Poggius Bracciolinus 22. 55.

Porcellus Neapolitanus 33.

Rinuccius Theffalus 29.

Robertus Vulturius 36.

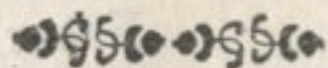
Sigismundus Malatesta 34.

Theodorus Gaza 40. 55.

Victorinus Feltrensis 26.

Xenophon Philelphus 33.

Xicco Polentonius 16.





PAULUS CORTESIUS
LAURENTIO MEDICI
S. P. D.



*Um maximis in rebus, Magne Lau-
renti, nostrorum hominum præclara ingenia so-
leo laudare; tum præsertim in his studiis, quæ
ex tenebris tanquam ad intuendam lucem revo-
carunt. Nam quum esset aliquando ex diuturna
barbarorum vexatione Italia liberata; tum in-
credibilis multitudo se contulit ad omnium ma-
gnarum artium disciplinas celebrandas. Quo-
rum studiis Principes illius ætatis tantum ad
facultatem perquirendæ doctrinæ profuerunt,
ut pariter desertarum disciplinarum patroci-
nium suscepisse viderentur. Quo in genere*
* † † *Avus,*

Avus , & Pater tuus , sapientissimi homines , extiterunt , qui quum florent omnibus virtutibus , hac in laude ingeniorum excitandorum longè ceteris præstiterunt . Tu vero hujus gloriæ præclarus amplificator , non modò extollis ingeniosorum hominum studia , sed etiam in maximis occupationibus omne domesticum tempus ad artes elegantes , atque ingenuas confers . Et quum ad naturam eximiam gravissimarum disciplinarum instrumenta adhibueris , conjunxerisque difficillimam societatem potestatis , & sapientiæ ; mirabile sit dictu , quantum inter clarissimos homines unus excellas . Nam , quum primâ ætate Respublica se tibi commisisset , tuque eam sic constituis , ut & omnium saluti consuleres , & eam ex flammâ civilis belli , atque ex acerbissimâ calamitate eriperes : quumque ille casus satis locuples fuisset , vel sponsor rectæ voluntatis , vel testis clementiæ tuæ ; haud tamen erat satis cognitum , plusne tibi ad salutem virtus , an fortuna contulisset . Nunc verò quum tot jam annos , & his temporum asperitatibus non modò Rempubicam conservaveris , sed etiam ejus imperii fines dilataveris ; nemini dubium est , te ad
hæc

hæc administranda plus a virtute, quàm a fortunâ, quæsisse præsidii. Jam vero quo unquam in homine tam diversæ inter se fuerunt partes virtutum maximarum? Quid enim longius abest, quàm a gravitate facilitas? Quis tamen te constantior? contra verò quis clementior, aut lenior? Quid tam mirabile, quàm magnitudinem istam animi humanitatis condimentis temperari? Quid est difficilius, quàm in tantâ nominis celebritate, & gloriæ ita modeste, ac temperate vivere? Æquum est, ut quum secundis prudenter modereris, & fortissimè tuleris adversas, omnem superes consilio fortunam. In quo par laus est, illius a te victæ, tua receptæ. Magna hæc quidem: sed tamen sunt & alia his fortasse non minora. Nam cum hæc bene vivendi ratio disciplinarum adjumentis confirmatur; tum nescio quid excellens, ac perfectum fieri videmus. Habes enim plurimas artes harum virtutum comites, ac ministras; quæ quum sint specie dissimiles, prudentiâ tamen eas ad omnem usum, & ad vitæ jucunditatem conjunxisti. Quis unquam te in dicendo gravior habitus est, aut in omni sermone sapientior? Jam

*Poëmata tua, quod lumen ingenii, quæ ornamen-
ta non habent? Quid dicam, quantum in Mu-
sicis, quantum in Mathematicis, quantum in
Philosophiâ profeceris? Itaque solus his virtutum
præfidiis, & isto tuo mirifico sapientiæ bono,
veræ gloriæ gustum sentis. Ergo ex omni Italia
te unum homines intuentur; te ita verissimis lau-
dibus ad omnem memoriam commendant, ut
nulla unquam sit tuum nomen obscuratura ætas.
Et præclarè cum illis actum, qui te commen-
dando in societatem gloriæ venire coguntur.
Ego verò quum ab ineunte ætate unâ omnium vo-
ce laudes viderem celebrari tuas: jamque ado-
lescens admirabili famâ compulsus, vehementer
flagrarem, signum aliquod meæ erga te volun-
tatis ostendere; id primum conari volui, cujus
maximè studiis deditum te esse sentirem. Sed
ut revertar ad ea, quæ cæperam; quum sæpe in
mentionem incidissem eorum hominum, qui nobis
studia doctrinæ ab interitu vindicarunt, dole-
bam equidem, quum a nobis multum summis in-
geniis deberetur, nos esse ad remunerandum tar-
diores. Itaque cum multis sæpe in locis, tum ma-
xime nuper in insula, quæ est in lacu Volsiniensi,
eorum*

eorum est habita mentio. Nam quum ex Urbe aliquot adolescentes in insulam venissent, essetque nobiscum Alexander Farnesius, adolescens cum ingenuis artibus instructus, tum summa mecum benevolentia conjunctus, cœpimus ibi sedentes inter nos colloqui multis variisque de rebus, propter loci amœnitatem; quumque quæreretur, quinam essent hi, quorum ingeniis sunt sopita studia excitata: rogavimus omnes Antonium quendam majorem natu, doctissimum illum quidem hominem, & ingenii acerrimi, ut, si ei placeret, quid de his viris sentiret, explicaret. Quod quum ipse multa de unoquoque propriè, gravissimèque disseruisset, collegissetque eos homines uno sermone, usque ad hanc ætatem; tantum me illà vel copià, vel illo orationis cursu delectavit, ut decreverim eum ipsum sermonem mandare litteris. Quamquam non ignoro, quàm minus verecundè faciam, quòd primum tantam rem susceperim, quòdque mea scripta auctoritate tui potissimum nominis celebrari velim, quorum alterum esse potest hominis fortasse ingeniosi, & studio litterarum flagrantis; alterum verò nonnisi parum verecundi. Nam quicquid litteris mandatur

datur, quaecumque sit, per se laudabile est; at homo adolescens non satis instructus artibus, ac doctrinis, quum palam sua scripta protulerit, omnino avidior, quàm par est, gloriæ, videri potest. Tu tamen, Magne Laurenti, non tam meam hanc licentiam, quàm voluntatem metiare, ut si semel extra ripas verecundiæ deflexerim, existimes, me id licentiùs fecisse spe patefaciendi mihi aditum ad amorem tuum. Neque enim fas esse puto, quemquam inire tuam gratiam, nisi per virtutem. Quod mihi erit jucundius, si meam hanc voluntatem probaveris, ut aliquando approbatione divini ingenii tui, ad majorem laudem videar excitari. Vale.





*Ego tanquam Criticus antiquus
judicaturus sum.*

Cic. ad Dolabell.



1750

1751

1752

1753

1754

1755

1756

1757

1758

1759

1760

1761

1762

1763

1764

1765

1766

1767

1768

1769

1770

1771

1772

1773

1774

1775

1776

1777

1778

1779

1780



PAULI CORTESII
DE
HOMINIBUS DOCTIS
DIALOGUS.



P A U L U S.



Nsula quidem hæc ex omni aspectu eximiam habet speciem pulchritudinis. Nam cum lacus ipse perlucidus, & frugiferis undique collibus cinctus vehementer delectet; tum hæc umbrosa saxorum altitudo, & hi vestitus riparum tantum voluptatis afferunt, ut cum me a frequentia hominum ad ocium conferre statuerim, nusquam potius sim. Quanquam tu quidem, Alexander, qui eundem gustum habes, quantum intelligere possum, hujus loci opportunitate libentissime uti soles. *ALEXANDER.* Ego vero cum ociosus
A sum,

sum, five quid volo sine interpellatoribus legere, five aliquid mecum ipse cogitare, hanc potissimum amœnitatem sequor. Sed est alia quoque causa, quæ me sæpius huc venire invitet, atque alleciet. *Paulus.* Quænam est igitur ista causa? *Alexander.* Quia hîc multa sunt monumenta majorum meorum. Nam Rhamnusius Avus meus hujus sacrarii fundamenta jecit; quod postea Patris, & Patruî mei studio auctum est, ut vides, lautius, ac magnificentius. *Paulus.* Jure igitur a te diligitur hic locus. Et ego jam, non tam ejus amœnitate delector, quam recodatione Rhamnusi magni mehercule Viri, vel potius summi Imperatoris. Fuit enim is unus ex illo cœtu, & robore optimorum hominum. *Alexander.* Gaudeo me tibi ostendisse hæc monumenta laudum domesticarum. *ANTONIUS.* Recte tu quidem facis, Paule, quod tantopere Rhamnusium laudas; videris enim mihi eum laudando felicitatem illorum temporum significare: & fuerunt omnino memoria Patrum, cum plerique bellicis rebus præclari viri, tum multi omni genere doctrinæ floruerunt. *Paulus.* Ego vero cum utrumque id genus hominum admirer, hos etiam amo, quorum industria sunt nobis aditus ad eloquentiam patefacti. Sed quoniam, Antoni, in hanc mentionem incidisti, erit nobis pergratum, si de his doctis Hominibus quid sentias explicabis. *Antonius.* Quid dicit Alexander? *Alexander.* Mihi quidem erunt ista gratissima; & sane locus ipse adhortari videtur, ut aliquid hîc inter nos in umbra col-

colloquamur, & sumus ociosi. *Paulus*. Recte tu quidem, Alexander; scitum est enim illud, opus ocii extare oportere. Ordire igitur, Antoni, id, quod ex te requirimus. *Antonius*. Ego, etsi libenter hoc muneris, quod mihi imponitis, refugerem, tamen quoniam ita avide rogatis, ut durum admodum sit huic vestræ non obsequi cupiditati; exponam omne meum vobis de Hominibus doctis iudicium, non tam ostentandi ingenii spe, quam negandi verecundia. Quæritis igitur quanti, & quales in disertorum numero habiti sint, & qui mihi ad aliquam eloquentiæ laudem maxime accessisse videantur. Ego vero si Avorum memoriam repetere voluero, ita reperiam eloquentiam obmutuisse, ut non tam calamitatem temporum deplorandam putem, quam gratulandum nostris hominibus, qui hæc ipsa studia nobis revocarunt. *Alexander*. Sane quidem, & ego quoque his ipsis hominibus plurimum me debere cogor confiteri; sed tamen non video unde tanta varietas sæculorum, tot cæli mutationes innascantur, ut quarundam ætatum procurationem Dii immortales habuisse, quasdam omnino contempsisse videantur. Nam quot Oratores uno tempore Athenæ tulerunt? Quanta dicendi vis? Quæ disciplinæ? Quæ ingenia ex uberrimis illius ætatis fontibus defluerunt? Quot una ætate Romæ Oratores floruerunt? Quot valuere dicendo? Mitto disciplinam rerum bellicarum: mitto præclara studia ceterarum artium. Contra vero quid avorum memoria bonarum artium egentius? Quando

unquam litteræ diutius conticuerunt? Quando tantum obsolevere ingenia, ut plane omnia uni ætati Deorum munere concessa, alteri omnia fatali quodam malo erepta esse videantur? *Antonius.* Assentior in hoc tibi, Alexander, quod temporum varietates Deorum nutu fieri censeas. Quis enim dubitet cuncta a supremo illo Opifice præclaro quodam iudicio administrari? Sed omittamus istam doctorum hominum in cœlestium rerum investigatione scientiam. Explicandæ nobis potius erunt hæ causæ, quæ eloquentiæ studia funditus ex Italia sustulerunt. Ac primum mihi quidem videtur translatio illa domicilii Imperii Romani ex Italia in Thraciam, non minimam attulisse eloquentiæ iacturam; qua profecto emigratione, & aditus Italiæ patuerunt barbaricæ crudelitati, & Romanorum opes corruerunt. Nam barbaræ nationes odio diuturnæ servitutis, ac delendi nominis Romani cupiditate, in Italiam tanquam ad certam prædam confluxerunt; ex quo tantæ calamitates consequutæ sunt, ut cives suis sedibus pellerentur, immanes gentes in nostrum genus infunderentur, & civitates everterentur, & fortunatissima quondam Respublica dilaberetur. Nec vero solum hæ nationes una tantum præda contentæ fuerunt; sed etiam mille prope annorum spatio Italiæ possessionem acerbissima vexatione tenuerunt. Hinc colligatio affinitatis cum barbaris; hinc multis involucris inquinata latine loquendi consuetudo; hinc direpta, atque exusta infinita librorum copia. Quibus rebus factum est, ut
na-

nascentia ingenia omni ope destituta, & penitus in barbariem immersa languerint. *Paulus*. Quamquam omittamus ista, Antoni, quæ sine dolore audire non possumus: refricantur enim molestiæ commemoratione acceptarum calamitatum. Sed pergamus potius ad ea, quæ cœpimus de Hominibus doctis, Oratoribus enim non ausim dicere. *Alexander*. Mihi vero, Antoni, probantur satis ea, quæ modo sint a te dicta; sed tamen nemo negarit has clades, hæc incendia, varietatesque & temporum, & maximarum rerum fato quodam fieri, aut casu, aut cœli conversionibus. *Paulus*. Quorsum ista, Alexander? Noli quæso in hanc disputationem Antonium revocare. Sunt enim ista jamdiu a doctissimis illis Viris disputata, quæ & commodius tempus, & longiorem sermonem postulant. *Alexander*. Nihil sane impedio. *Antonius*. Quoniam igitur difficile admodum esset singulos nominare, qui aliquam eloquentiæ laudem attigerunt; de his tantummodo hoc loco dicendum erit, quorum scripta in manibus hominum versantur; & hi etiam nimirum, quos a majoribus, aut laudatos accepimus, aut, qui poëtica aliqua gloria præstiterunt, in hunc sermonem referendi videntur. Nam posteaquam maximarum artium studia tamdiu in foribus ægra, desertaque jacuerunt, satis constat. CHRY-

SO-

† EMMANUEL CHRYSOLORAS primus Græcas litteras variis barbarorum irruptionibus expulso, post septingentos annos in Italiam reportavit. Is enim anno 1398. Byzantio emissus a Johanne Imperatore, ut totius Europæ Reges adeundo pereunti Græciæ maturam opem imploraret, officium laboriosa peregrinatione implevit, ac Venetiis primum, mox Florentia, Romaque, ac demum Ticini, evocante ingentibus premiis Johanne Galeatio Principe, Græcarum Litterarum studium excitavit. Constantia interiit anno 1415. Fusius Jov. in Elog.

SOLORAM BYZANTINUM transmarinam illam disciplinam¹ in Italiam advexisse; quo doctore adhibito primum nostri homines totius exercitationis, atque artis ignari, cognitis Græcis litteris, vehementer se se ad eloquentiæ studia excitaverunt. Et quoniam sublato usu forenfi, illa dicendi laude carebamus, incredibile eorum studium fuit in scribendis, vertendisque ex Græcis in Latinum sermonem historiis. Sed cum historia munus sit unum, vel maximum oratorium, attingenda ea erunt, quæ in unoquoque potissimum laudanda judicabimus. *Alexander*. Video cur a Chrysolora exorsus sis, ut Dantem scilicet, & Franciscum Petrarcham interponeres, qui ante Chrysoloram aliquot annis floruerunt. *Antonius*. Non equidem, Alexander, a Chrysolora exordium cœpi, ut istos interponerem, sed quoniam illis temporibus erexisse se admodum eloquentia videri solet, decreveram singulos nominare, qui ex præclara illa Chrysoloræ officina defluerunt. *Alexander*. Cupio sane audire de his duobus quid sentias. *Antonius*. Ego vero negare non ausim flagrantissimum in Dante, & in Petrarcha studium fuisse priscarum rerum; sed in² DANTE, tanquam in veteri pictura, detractis coloribus, nonnisi delineamenta delectant. At jure cum honoravit fama. Præclarum ejus³ Poëma plane indi-

¹ Cosmi Medic. ope Athenæ Florentiam commigrarunt. Aver. Op. T. 3. Or. 12.

² De operibus Latinis dictum puta; ceterum Etrusca laudatoribus non egent.

³ Jovius in El. *Primus Italorum Dantes Aldigerius non instituto vetustatis ordine tantum, sed præcellenti gravis ingenii fecunditate primum locum inter imagines meritis, optimo jure conspicitur*. Nemo hætenus extitit, Leonardo Salviato teste, qui Dantem divinæ Comædiæ scribendi genere potuerit vincere; usque adeo vocabulis, & elocutionibus suis proprius est, quamvis insolens, quod sibi delegerat argumentum, eum sæpe coëgerit voces, atque phrasas satis singulares usurpare. Claruit an. 1300.

dicat incredibilem ingenii magnitudinem. Mirabile illud certe fuit, quod res tam difficiles, tam abstrusas vulgari sermone auderet explicare. Est enim insententiis subtilis, & argutus, acerbus in reprehendendo, in probando nervosus; sed interdum etiam rebus non satis apertis ¹ obscurus. In permovendo autem, & incitando, non est credibile quantum sit concitatus, & vehemens. Utinam tam bene cogitationes suas latinis litteris mandare potuisset, quam bene patrium sermonem illustravit! Sed ad PETRARCHAM veniamus; cujus de ingenio, industriaque ex tam multis ejus libris existimari potest. Homo enim interpellantium multitudinem fugiens ² multa scripsit in ocio. Hujus sermo, nec est latinus, & aliquanto horridior; sententiæ autem multæ sunt, sed concisæ; verba abjecta, res compositæ diligentius, quam elegantius. Fuit in illo ingenii, atque memoriæ tanta magnitudo, ut ³ primus ausus sit eloquentiæ studia in lucem revocare; nam hujus ingenii affluentia primum

¹ Altissimo ingenio, atque incredibili praditus fuit Poëta Dantes, qui res obscuras, & difficiles perscrutatus est. Bocch. in Elog. Videndus Vincent. Gravina Rag. Poët. l. 2. edit. Neapol. an. 1716. pag. 177.

² Circa annum 1340. scribit Vossius de Poët. Latin. c. 7. Petrarcha longe lateque diffundere cepit ingenii divini, doctrinaque miranda varia monumenta.

³ Paulus Vergerius in ejus Vita: Unicus fuit (Franciscus) qui per tot sæcula exulantem, & jam pene incognitam dicendi facultatem in nostra tempora revocaret. Erasmus in Ciceroniano: Reflorescentis eloquentia princeps apud Italos videtur fuisse Franciscus Petrarcha sua ætate celebris, & magnus, &c. subdens in eo fuisse ingenium ardens, magna rerum cognitio, nec mediocris eloquendi vis. Atqui est ubi desideres in eo Lingua Latina peritiam, nam tota dictio respicit sæculi prioris horrorem. Sed debeamus plurimum (Jovius in Elog.) ingenuo sudore semper astuanti, dum litteras a multo ævo misere sepultas e Gothicis sepulchris excitaret. Vide quæ doctissimus Benedictus Averanius de Petrarcha Litterarum Latinarum vindice differit Oper. T. 2. Diss. 50. in Ciceronem, ac ea quæ Cl. Vir Apostolus Zenus Venetus in Ephemer. Literat. Ital. T. IX. ubi verba refert Leonardi Aretini fatentis, Petrarcham primum fuisse, qui studia eloquentiæ in vita revocarit.

num Italia exhilarata, & tanquam ad studia impulsa, atque incensa est. Declarant ejus Rhythmi, qui in vulgus feruntur, quantum ille vir consequi potuisset ingenio, si latini sermonis lumen, & splendor affuisset; sed homini in sæce omnium sæculorum nato illa scribendi ornamenta defuerunt. Sed ut saluberrimæ potiones, non suavitatis, sed sanitatis causantur: sic ab eo non est delectatio petenda, sed transferenda utilitas; quamquam omnia ejus, nescio quo pacto, sic inornata delectant. Huic ob multarum rerum doctrinam, & ingenii famam honores amplissimi habiti sunt. Et iisdem temporibus fuit JOHANNES BOCCACCIUS, sed decennio fere minor, quam Petrarcha. Hujus etiam præclarissimi ingenii cursum¹ fatale illud malum oppressit; excurrit enim licenter multis cum salebris, ac sine circumscriptione ulla verborum. Totum² genus inconditum est, & claudicans, & je-

¹ *Fatale illud malum oppressit* (scil. barbaries latini sermonis.) Fuere & alii, qui Boccaccium Italicæ Linguæ potius, quam Latinæ facundia multo peritissimum appellarunt, sicuti Flavius Blondus; sed id tantum sæculi vitio adscribere. Audi Lilius Gyraldum in Epist. *Non tamen equidem inficias ierim, Johannem Boccaccium hominem fuisse studiosissimum, & elegantis ingenii, ut ea ferebant tempora; ingeniosum etiam, & eruditum, sed non in Latinis, & eo minus in Græcis is fuit, qui in proprio idiomate, hoc est in Etruscis, patrio scilicet, & vernaculo sermone, omnes qui ante, & post eum scripserunt, magno post se intervallo reliquit.* Subdens alibi: *Franciscus Petrarcha, & Johannes Boccaccius præter ea, quæ multa soluta oratione uterque composuit, nonnulla quoque carmine Latino scripsere, in quibus non multo præstat alter alteri.* In his, licet quod temporum tamen vitio adscribendum putarim, multum tamen Poëtici spiritus habere videntur. Hinc est quod Jo: Matthæus Toscani de Petrarcha ait: *Latinam idem Poësim jam sepultam, ea felicitate excitavit ab inferis, ut ejus ergo primus a Christo mortuo Roma laurea donatus sit.* Pepl. Ital. Lib. 1.

² De Genealogia Deorum dictum intelligo. *Theogonia non admodum accuratum, ac Mythologia non satis idoneum enarratorem* judicavit Boccaccium Balthasar Bonif. lud. Hist. lib. 15. c. 3. Sed sat illi est ob alia immortale nomen adeptum. Trithemius Poëtam, Philosophum, & Astronomum celeberrimum nominavit. Paulus Jovius ita de eo: *Obsolescunt, & agre quidem vitæ spiritum retinent Libri de Genealogia Deorum, &c. & de*

jejunum; Multa tamen videtur conari, multa velle. Ex quo intelligi potest, naturale ejus quoddam bonum inquinatum esse pravissima loquendi consuetudine. Eodemque modo de ¹ JOHANNÉ RAVENNATE, & COLUCCIO SALUTATO judicare licet; qui nunquam etiam ab orationis asperitate mæstitiaque abesse potuerunt.

Alexander. Gratissima ista mihi fuerunt: Et sane multum, ut dicis, horum gloriæ iniquitas temporum detraxit, & quasi ingeniorum acies perstrinxit.

Antonius. Nunc autem octoginta fere annorum memoriam hoc sermone complectemur. Sed quoniam uno tempore omnes, ac prope æquales fuerunt, multique sunt multorum ætatibus implicati; dabitur veniam si minus ætatum ordines servabuntur. Magistro igitur Chrysolora, plerique nostrorum hominum, tanquam ex palæstra quadam impulsæ se ad eloquentiæ studium contulerunt. Quorum inprimis laudandus est ² LEO-

B

NAR-

de Fontibus accurate potius, quam feliciter elaborati, quando jam illa decem dierum Fabula, Milesiarum imitatione in gratiam oblectandi oculi, admirabili jucunditate composita, in omnium nationum Linguas adoptentur, & sine ulla suspitione interitus, applaudente populo cunctorum operum gratiam antecedant. Author noster de Cardinalatu lib. 2. pag. 95. Boccaccium ob genus Etruscæ locutionis laudat. Vide sis doctorum hominum, Principumque industrias, ut *Decameron* expunctis damnosis illecebris in manus omnium ad publicam utilitatem perveniret, in editionibus Leonardi Salviati apud Juntas.

¹ JOHANNES RAVENNAS celebris Rhetor fuit, qui floruit prope an. 1400. Hic, *Blondo* teste, *Petrarcham senem puer novit*. Celebris & iisdem temporibus COLUCCIUS SALUTATUS duorum Summorum Pontificum a secretis, ac Reipublicæ Florentinæ Scriba, de cujus obitu Divus Antoninus: *An. Domini 1406. D. Coluccius migravit ad Dominum, qui fuit Cancellarius Communitatis per triginta annos, vir justus, ac rectus, magna scientia, & eloquentia, &c. Libros aliquos edidit poëticos; & ex deliberatione Magistratus fuit coronatus laurea mortuus, ut Poëta; sepultus honorifice in Ecclesia majori.* Flavius vero Blondus Cortesii sententiæ adhærere videtur quum *Ital. illustr. lib. 1.* magis Coluccii doctrinam, quam eloquentiam laudet; quamquam id vitio sæculi, ut diximus, adscribatur.

² De ARETINO sic Jovius in Elogiis: *Primus in Italia Leonardus Aretii natus, Græcarum litterarum decus a multis sæculis Barbarorum immani tyrannide proculcatum cre-*
xit,

NARDUS ARETINUS. Hic primus inconditam scribendi consuetudinem ad numerosum quendam sonum inflexit; & attulit hominibus nostris aliquid certe splendidius. Multæ sunt in eo oratoriæ virtutes; gravis est in toto genere, & prudens, & ut illis temporibus non incultus. Historiam complexus est animo aliquanto majore; nam orationes ejus, quæ exstant, non æque ac historiæ probantur. *Alex.* Est ut dicis, Antoni, nam & ego sæpe legi funebres ejus quasdam laudationes, quæ mihi quidem non satis probabantur; atque id accidisse putabam, propterea quod nullæ exstarent orationes funebres ex antiquissimis illis auctoribus imitandæ; ex quo minime mirum videri solebat, si Leonardus ipse in eo præsertim dicendi genere orator fuerit; si modo orator, copiosior, quam aptior, aut ornatior. *Antonius.* Præclare intelligo quod dicis, Alexander. Et sane mihi videtur nihil posse ornate, varieque dici sine exercitatione, qua optimum quemque imitando effingimus. Quin etiam ipsemet multos jam sæpe cognovi, qui potius in quodam imitationis genere, quam in differendi præceptis operam ponendam putarint. Sed tamen non erit eloquentiæ vis in hunc tam angustum locum adstringenda, ut cum imitatio desit, quicquam præclarum assequi nos posse diffidamus.

Quis

xit, atque restituit. Ejus enim incomparabili beneficio morales Aristotelis Libros optima fide traductos legimus, &c. Hac ingenii fecunditate florentem Innocentius Septimus, quamquam plane juvenem, gravissimo muneri parem, epistolarum Magistrum fecit, &c. Novissime revocatus in Etruriam populi Florentini res gestas perscripsit, nec multo post senex divitiis, & gloria plenus Florentia vita functus est: dignus utique sepulchri titulo, ac marmoris ornamento, quod in Æde S. Crucis spectatur. Obiit an. 1443. ætatis suæ 74.

Quis dubitet orationes omnes funebres in laudationum genere versari? Quis de laudibus dicturus, si nulla praesertim erit imitatio, ad artis praecepta non confugerit? Ars profecto via certior est, quam imitatio; qua opes atque ornamenta ad differendum supeditantur. *Alexander*. Dii immortales, quam jucunda ista mihi fuerunt! Cupio me jam ab imitatione ad artis praecepta conferre. *Antonius*. Cave, Alexander, in Oratore quicquam putes esse imitatione praestantius. Nec enim est aliud imitari, quam effingere praescriptam disserendi artem. Sed quoniam sine artificio tam facile possumus vitia, quam virtutes imitando consectari; eam ob causam non desinam vos, & carissimum mihi quemque cohortari, ut haec disserendi praecepta toto animo complectamini. Nulla est enim tanta ubertas ingenii, nulla tam diligens imitandi industria, quam sine hujus artis ratione bene disposita, ac praeclare inventa possit effingere. Ex quo efficitur, ut plerique bona maxime probent; sed cur probent nesciant. Idem nihil laudis in scribendo consequuntur, nisi quando fortuitu, aut natura. Intelligendum est igitur certissima quadam artis ratione, quid sit ex arte scriptum; quid imitari debeamus; quando alienis exemplis; quibus ornamentis oratio nostra coloretur. Sed haec nimis fortasse multa. *Paulus*. Immo pauciora, quam vellem. *Alexander*. Mihi vero, Antoni, tantum ista profuerunt, ut nunc demum aliquid imitando consequi me posse putem; antea vero obducta caligine adumbratum

fuisse. Sed jam iterum ad Leonardum revertere. *Antonius*. Leonardus igitur, cum admodum adolescens in Chrysoloræ ætatem incidisset, litteras Græcas acerrimo studio complexus est. Frequenter & legens, & audiens tantum his studiis operæ dedit, ut multa celeriter ex Græcis mandarit latinis litteris. Habebat is quandam eloquentiæ formam animo comprehensam, quam omnino, non ut voluit, sed ut potuit expressit; & erat illi ingenium a natura capax omnium doctrinarum, quod etiam arte quadam expoliverat. Historiam vero scripsit accurate: conciones aliquot sunt graves: consilia, & bellorum initia, atque eventus explicantur valde prudenter: confectatur in historia quiddam Livianum, non ausim dicere Ciceronianum. Sed cum historia sit rerum omnium difficillima, tantum in ea imitandi industria, & bonitate quadam naturæ consequutus est, ut omnibus mea sententia, qui post eum fuerunt, facile præstiterit. Et quamquam in toto genere minus plerunque lectis verbis utatur; ita tamen ejus oratio multis litteris, ac quibusdam sententiarum luminibus expolitur, ut vitium potius corrupte loquendi ætati illi tribuas, quam ei scribendi laudem ademeris. Et ego video hunc nondum satis esse limatum, nec delicatiori fastidio tolerabilem. Atqui! Dialogi Johannis Ravennatis vix semel leguntur, & Coluccii Epistolæ, quæ tum in honore erant, non apparent, sed Boccaccii Genealogiam legimus, utilem illam quidem, sed non tamen cum Petrarchæ ingenio conferendam. At non

videtis quantum his omnibus desit? & cum in tanta asperitate versetur antiquitas, quantum splendorem Leonardus, quanta dicendi ornamenta attulerit. Num propter quædam inquinata, & obsoleta verba eum respuemus? *Alexander*. Sane quidem semper Leonardum, ut doctum hominem, ut eloquentem, ut illius ætatis principem laudavi; sed nosti morem nostrorum hominum, qui nihil nisi excultum, nisi elegans, nisi politum, nisi pictum probant. *Antonius*. Sit ita. Sed redeamus ad nostros. Leonardi igitur fere æqualis fuit ¹ GUARINUS VERONENSIS, doctus magister. Is in domestica, & umbratili quadam exercitatione multa scripsit prudenter, ac probe, & docuit multos. Hujus domus quasi officina quædam fuit bonarum artium. Nam cum illis temporibus diuturno, gravissimoque bello Italia flagraret, & is esset iterum status, ut nemo fere adolescens non sibi potius gloriam bello, quam doctrina quærendam putarit, nunquam sunt ab eo instituendi, ac docendi studia intermissa. Erat referta domus nobilissimis adolescentibus, qui se in ejus disciplinam tradiderant: quotidie, & commentabantur, & declamabant, ac ita diligenter Græcis, Latinisque litteris erudiebantur, ut omnes fere illius ætatis, qui aliquam sunt scribendi laudem con-

se-

¹ Ab hoc insigni viro Græca, Latinaque littera obscuris illis temporibus, antiqui sæculi normam, quadrataque structura ordinem. & diu quesitum decus receperunt. Hujus quoque immortalis beneficio Strabonem ferme totum legimus, atque item aliquot Plutarchi Vitas in Latinum accurate conversas. (Jov. in Elog.) Multos item Guarinum docuisse testatur Pius Secundus de eo inquit: Magister fere omnium, qui nostra ætate in humanitatis studio floruerunt (Comment. lib. 2.) multaque alia elucubrasse docet laudatus Author additionum ad Voss. in Ephemer. Lit. It. T. XII. annum inter alia ostendens ejus obitus, qui fuit 1460.

sequuti, se se omnino faterentur, ex hujus hominis umbraculis, tanquam ex ludo quodam honestissimarum artium profectos. Is igitur cum scribendo, tum docendo quæsit sibi id nominis, quod etiam hac ætate omnium sermone, & fama celebratur. Genus tamen dicendi inconcinnum admodum est, ac falebrosum: utitur plerunque imprudens verbis poëticis, quod est maxime vitiosum; sed magis est in eo succus, quam color laudandus. Hunc Georgius Trapezuntius exagitat, ut præfractum, & puerilem in compositione. Memoria teneo, quendam familiarem meum solitum dicere: melius Guarinum famæ suæ consuluisse, si nihil unquam scripsisset; tam vehementem opinionem ejus doctrinæ esse in animis hominum insitam, ut non modo nomen ejus non illustretur scriptis, sed etiam in dies magis obscuretur. Ego vero non ita sese rem habere existimo, nec temere Guarino gravitatem quandam in scribendo, nec multarum rerum cognitionem adimo; sed tamen non omnia in eo probarim. Nunquam enim asperitas in dicendo laudatur. At laudandus est, ut qui multum nostris hominibus profuerit, & ut qui, si non perfectam eloquentiam (cujus speciem, quasi per caliginem quandam viderat) at aliquam in scribendo laudem sit consequutus. Iisdem temporibus fuit ¹ Nico-

LAUS

¹ NICOLAUS NICCOLUS Patr. Flor. qui Florentiæ obiit an. 1436. ætatis suæ septuagesimo tertio, ut patet ex sepulchrali elogio in peristylio Ecclesiæ Sancti Spiritus, Latinas Græcasque literas amicorum ope non parum juvit. De quo sic Poggius in funebri Oratione in ejus obitu: *Qua in re vere possum dicere, omnes Libros fere, qui noviter tum ab aliis reperti sunt, tum a me ipso &c. Nicolai suasu, impulsu, cohortatione,*

LAUS NICCOLUS, qui magnam gloriam adeptus est incolendis amicitiiis doctissimorum hominum. Fuit, & ¹ NICOLAUS SAGUNTINUS Chalcidensis homo Græcis litteris, & Latinis eruditus. Erat in dicendo satis copiosus, sed parum vehemens, & in affectibus viro mollior, ut maxime in suo libello, quem de naufragio suo ad Bessarionem Nicenum scripsit, apparet. Et ² AURISPA Siculus sane doctus, & honoratus fuit. Eodemque in genere, & ³ CANDIDUS habebatur; sed avidior duritatis, quod orationis mœstitia insolentius uteretur. Tum etiam constat, NICOLAUM EUBOICUM memoria præstitit; sed istorum omnium fuit disciplina horrida, & agrestis, sine nitore elegantioris industriæ. Nondum erat tunc politior scribendi ratio importata. Atque horum ætati adjuncti sunt duo fere æquales, ⁴ PETRUS PAULUS VERGERIUS, &

tione, & pene verborum molestia esse litteris latinis restitutos. Videre est Nicolai Testamentum ubi vocantur exequutores Viri omnes summa prudentia ac literis præditi, apud Cl. V. Salvinum Salvinium Canonicum Florentinum, qui plura ad hunc Dialogum spectantia humanissime suppeditavit.

¹ Hunc vocat paulo post NICOLAUM EUBOICUM. De eo Matthæus Palmerius in Chron. *Nicolaus Euboicus Latina, & Græca Lingua, atque elegantia princeps laudatissimus habetur, qui frequenti Concilio medius assistens, multis, & eruditis viris audientibus, &c.* Æneas Sylvius in Cosmograph. cap. 54. *Nicolaus Saguntinus utraque lingua disertissimus, ingenio facundiaque juxta promptus illustre nomen adeptus est.*

² JOHANNES AURISPA patriâ Netinus, plurimum linguarum cognitione, carminibus profaque oratione clarus, de quo luculenter Antoninus Mongitor in Biblioth. Sicula.

³ PETRUS CANDIDUS December e Viglebano Urbe, quæ est inter Padum, & Ticinum, Laurentii Vallæ testimonio exactissimæ censuræ Grammaticus, Mediolani Græce, Latineque docuit præstanti eruditionis, ac eloquentiæ fama. Anno 1477. octogenarius fato functus est. Huic litteras scribit Franciscus Philelphus. Citatur hic Cortesii locus a Cl. Viro Apost. Zeno in addit. ad Voss. in Ephemer. literator. Ital. T. 12.

⁴ Discrepat judicium Johannis Matthæi Toscani, qui ait: *Vergerii Justinopolitani Liber de ingenuis moribus, ac liberalibus studiis, præ cunctis ejus lucubrationibus probatur a doctis; est enim nitido, ac dilucido stylo conscriptus. At Arrianum inculto sermone vertisse de industria traditur.* (Pepl. Ital.) Discrepat & illud Pauli Jovii ita de Ver-

& ¹ SICO POLENTONUS; uterque a puero doctus, sed alter ornatior, non tamen adeo cultus, ut sit hac eruditiori ætate tolerabilis. Libellus de Adolescentia, quem pueri legebamus, vix compareret, & bene olet (ut dicitur) quod nihil olet. Alterius sunt viginti ad filium Libri scripti de claris Scriptoribus, utiles admodum, qui jam fere ab omnibus legi sunt desiti. Est enim in judicando parum acer, nec servit aurium voluptati, quum tractat res ab aliis ante tractatas; sed hoc ferendum. Illud certe molestum est, dum alienis verbis, sententiisque scripta infarcit, & explet sua; ex quo nascitur maxime vitiosum scribendi genus, quum modo lenis, & candidus, modo durus, & asper appareat, & sic in toto genere, tanquam in unum agrum plura inter se inimicissima sparsa semina. Inter horum ætates interjectus est ² MAPHEUS VEGIUS, qui tum Poëta numerabatur, ingeniosus ille

Vergerio ejusque Libello loquentis: *Latine autem scribendi singularis eo saculo facultas enituit, uti apparet ex eo libello, qui de educandis liberis ad exactam disciplinam peramene, atque prudenter scriptus, me puero in scholis legebatur.* Editus est Brixie 1485.

¹ Melius forsan XICCO. Patavii enim in Divi Joannis in Viridario, ut refert Scardeonius Lib. 2. Class. 8. erectum nobile monumentum *Modesto Polentono Equiti insigni, & Jurisconsulto excellentissimo Xicconis Polentoni eximii Oratoris filio.* De hoc nomine audiendus Jo: Gerardus Vossius, rem ita expendens. *Verum autem nomen Xicco esse indicat manuscriptus Carrariensium codex, &c. in quo Instrumentum publicum legitur, quod nomine Domini Francisci junioris de Carraria confecit.* Hic Civis Patavinus, & Reipublicæ ejusdem Scriba fuit. Reliquit volumen magnum De illustribus Scriptoribus Latinis.

² Vide Paulum Jovium in Elog. ita de MAPHEO VEGIO Laudensi differentem. *Qui heroico spiritu Maronem feliciter amulatus, quum Æneidem addito libro supplevisset, omnes fere a mille annis illustres Poëtas, nec excepto quidem Petrarcha laureato, præclara cum laude superavit. Sed gravioris quoque doctrina, & summa prudentia opinione, Martini Pontificis amicitiam consequutus, in conferendis Sacerdotiis supplicium libellorum officio præfuit, ita ut mox Eugenio, & Nicolao carissimus fuerit.* Ejusdem Supplementum Æneidos Pub. Virgilii impressum fuit Venetiis 1485. Librum vero de significatione verborum in jure civili, aliumque de educatione liberorum, Vicentiæ, ac Mediolani impressos fuisse monet Orlandus de Orig. Typogr. Ceterum Vegius obiit an. 1457.

ille quidem, sed aliquanto turgidior, necdum factis politus, quanquam ætatis illius istud fuit vitium. *Alexander*. Audax iste quidem fuisse videtur, & animi maximi; utinam majoris facultatis, qui Maroni voluerit vicarius succedere. *Antonius*. Scitum est illud Poëtarum, neminem meliorem quam se putare, & sua cuique placere. Nam quum Poëta vi naturæ inflammetur, nunquam desperat, quod optimum est; & propterea multos decipit illa P. Maronis blanda sui conciliatrix Musa, quum dulci tantummodo sono deliniti reconditum artificium non agnoscant. Sed ut ad rem redeam, ejusdem etiam ætatis fuit ¹ *AMBROSIVS* Monachus Græcis litteris doctus. Scribebat facile, & naturalem quendam dicendi cursum habebat oratio, sed admodum incultum. Erat in hoc homine inexhaustus quidam legendi amor; nullum enim patiebatur esse vacuum tempus. Quotidie, aut scribebat, aut aliquid ex Græcis, Latinis litteris mandabat. Plura tamen orsus est, quam absolverit. Nemo certe plus studii, quam ille ad eruendos ex adyto priscorum libros adhibuit.

C

Ca-

¹ Paulus Jovius: *AMBROSIVS* Monachus ex Ordine Camaldulensium, qui supra Florentiam in opacis Apennini jugis dicatam cœnobio vitam severe ducunt, doctrina gravitate, ac ingenii præstantia aequales suos antecessit. Græce enim, atque Latine doctissimus, complectente Cosmo, & mox Eugenio, & Nicolao admirantibus, summum ejus Ordinis honorem, qui Generalis Præfectura hodie dicitur, ita adeptus est, ut eum constanti judicio Patres purpura destinarent. Dionysium enim Arcopagitam de cœlesti hierarchia, divino Spiritu proloquentem singulari eloquentia puritate Latinis exprefferat, atque item Diogenem Laërtium, verum non eadem cura perpolitum. Sed & sacris operibus Bibliothecam, qua ad Angelos spectatur, cumulate refecit: quibus existimari potest, nequaquam ei vires, & facultates, sed animum omnino defuisse, ut ad Romanæ facundia fastigium perveniret; abstractus enim in altitudinem Christianæ contemplationis, uti piæ sacratumque Virum decebat, totius vitæ otium in divinis literis consumpsit. Vide Gaddium de Scriptor. non Eccl. T. I.

Carus hic fuit Cosmo Medici; nam semper magnus ille Vir secum habuit palam doctos homines, quorum in congressu, & sermone, quum esset publicis muneribus vacuus, tanquam in jucundo quodam animi laxamento quiescebat. *Alexander*. Mea quidem sententia est Principes illius ætatis multum summis ingeniis profuisse. *Paulus*. Est ut dicis; aluntur profecto præmiis hæc studia, & quasi in Principum sinu pubescunt. Sed persequere, Antoni, ut cœperas. *Antonius*. Tum etiam eo genere numerabatur ¹ LEONARDUS JUSTINIANUS, homo per se magnus, &, ut apparet ex Orationibus, non indiser-tus. Exstat ejus quædam funebris laudatio, bona illa quidem, sed non satis splendida verbis, & quæ magis copiam quandam, quam oratorium artificium præseferat. Nam hæc ætas ponebat eloquentiam in orationis quadam abundantia, nec plane cognovit quid esset satis; quum magnam se quisque in dicendo laudem adeptum putaret, si multa acervatim complexus fuisset. Quod genus scribendi spre-tum est, ac repulsum ab acrioribus ingeniis: quoniam omnis oratio ita & verborum, & sententiarum ornamentis componenda est, ut non intemperanter excurrat, sed sit ei suorum finium quidam circum-scri-

¹ Jo: Gerardus Vossius de Histor. Lat. hæc habet: Anno 1430. magno in pretio erat LEONARDUS JUSTINIANUS Patricius Venetus, & Eques aureatus Leonardi Justiniani clarissimi Oratoris non filius quidem, ut Philippus Bergomas tradidit, sed ut bene apud Volaterranum est, nepos. Non semel cum laudat in Conviviorum Libris Phil-elphus. Idem præterquamquod orationem funebrem in Carolum Zenum edidit, scripsit, vel potius velut Paraphrastes ex Scriptoribus Græcis consarcinavit Vitam S. Nicolai. Vide plura apud Cl. Virum Apostolum Zenum in Ephem. Litter. Ital. T. IX.

scriptus locus. Horum æqualis fuit ¹ CAROLUS ARRETINUS illis etiam temporibus honoratus. Pauca is admodum scripsit, quæ nescio quo pacto jam exaruerunt, vel potius non apparent. Et ² JOHANNES etiam TORTELIUS Arretinus scriptor fuit sane probabilis. Conjunctissime is vixit cum ³ NICOLAUS V. Pont. Max. nam ipsum etiam Nicolaum doctum hominem ferunt, & non infantem fuisse; in quo magnum documentum fortunæ fuit, quam celeriter extollat quem semel complexa sit. Is enim biennii spatio gradibus ascendens, summam est adeptus orbis terræ dignitatem; idque eo contigit honorificentius, quo nemo esset, qui illum eo honore non dignum arbitraretur; & merito id quidem,

C 2

quan-

¹ CAROLUS nempe ex Familia de MARSUPPINIS. Æneas Silv. in Hist. Europæ hæc habet: *Commendanda est multis in rebus Florentinorum prudentia, tum maxime quod in legendis Cancellariis, non Juris scientiam, ut pleraque Civitates, sed Oratoriam spectant, & quæ vocant Humanitatis studia; norunt enim recte scribendi, dicendique artem, non Bartolum, aut Innocentium, sed Tullium, Quintilianumque tradere. Nos tres ex ea Urbe cognovimus, Græcis, & Latinis conditorum Operum fama illustres, qui Cancellariam alius post alium tenuere; Leonardum, & Carolum Arretinos, & Poggium ejusdem Reipublicæ Civem, qui Secretarius Apostolicus tribus quondam Romanis Pontificibus dictarat Epistolas. Flavius vero Blondus in Ital. illustr. Per atatem quoque nostram eloquentissimo, & clarissimo Leonardo Arretino, Caroloque Græcis, & Latinis litteris eruditissimo, nunc populi Florentini Cancellario, &c. Urbs Arretina decorata est. Obiit an. 1453. & a Matthæo Palmerio Viro disertissimo laurea coronatur. Vide sæpe laudatum Virum Apostolum Zenum in Ephemer. Litter. Ital. T. X.*

² De JOHANNE TORTELIO Arretii nato Archipresbytero Arretino, ac Domini Papæ Subdiacono, ut in quibusdam monumentis laudatissimæ Bibliothecæ Strozianæ legitur, memoriæ proditum est, quod eum Valla omnium Grammaticorum hostis mire dilexit, & tanquam summum sibi censorem delegit, suoque encomio ornavit, ut Græce Latineque apprime eruditum, quibus artibus in intimam se Nicolai Pontificis insinuavit familiaritatem. Vide Jo: Matt. Tosc. in Peplo Ital. & Paul. Jov. in Elog. Doctor. Viror. ac plura si libet in sæpeditis additionibus Cl. Zeni ad Vossium de Histor. Lat. in Ephemer. Litter. Ital. T. XI. ubi Tortelii vitam annum non excessisse 1456. invenies.

³ De NICOLAUS QUINTO Sum. Pont. qui antea Thomas Sarzanensis appellatus est, viro litterarum, litteratorumque amantissimo, vide Platinam, Ciacconium, Janotium Manettum in ejus Vita, & alios, inter quos Buffieres in Floscul. Historiar. Decessit an. 1455.

quando, & multa egit in vita præclare, & ab eo sunt docti homines & opibus aucti, & honoribus. Sed temporibus iisdem magnum vulnus res Latine ex direptione Byzantii pulcherrimæ, atque florentissimæ urbis acceperunt. Emerferat e patriis regnis Maumethes spe potiundæ Græciæ inflammatus, sibi que persuaserat fore homo scientissimus rerum bellicarum, ac felix, si occupato Byzantio facultas daretur ad Græciam opprimendam. Nec enim eum fefellit opinio: nam capta, atque direpta urbe, facillime reliquus cursus patuit. Sed malo in tali re filere, quam veteres calamitates deplorando augere dolorem nostrum. Hoc tamen dicam, quod ad rem pertinet; magnum damnum excidio Græciæ latinas litteras fecisse, quum a Græcis multa in Italiam importarentur, & nostri item studiorum causa Byzantium tanquam ad domum quamdam doctrinæ proficiscerentur. *Alexander*. Sine ista, Antoni, nec enim unquam Latinis rebus, ut dicis, calamitosior dies illuxit, nec tetrior; sed existimare debes plures post importunam illam cladem in Italiam confluxisse, quam unquam antea. Sed ista omitamus. *Antonius*. Tum multum eloquentiæ habuisse dicitur FRANCISCUS BARBARUS, cujus de ingenio, doctrinaque ex eo libro, quem de re uxoria scripsit, existimari potest. Hujus gloriam illustrioribus litteris, & gravioribus artibus cumulavit ¹ HER-

MO-

¹ FRANCISCI superioris nepos HERMOLAUS, Patriarcha Aquilejensis electus, qui immatura ætate obiit an. 1493. Vir omnium disciplinarum peritissimus nuncupatur a Ni-

MOLAUS Nepos. Sed multum duo doctrina præstiterunt ¹ JANNOTIUS MANETTUS, & ² BAPTISTA ALBERTUS: quorum alter unus omnium doctissimus putabatur; alter etiam in Architectura disertus fuit. Sed in Jannotio admirabile quoddam studium omnium doctrinarum fuit; sed nescio quo pacto sit hujus summi viri, quam aliorum paullo ante dictorum nomen obscurius. Ex quo profecto intelligi potest, plus valere ad famam, & celebritatem nominis unius simplicis generis virtutem absolutam, quam multa annexa genera virtutum non perfectarum. Tum etiam ex eo genere numerabatur ³ PALLAS STROZA, quem

a Nicolao Leonicensi in Epist. ad Angelum Politianum. *Omnium e sua civitate, qui ante illum nati essent, Latinorum, & Græcorum litteris doctissimus*, a Petro Bembo. De eo Jovius in Elog. Jo: Matthæus Toscani in Peplo It. ac Paulus noster de Cardinalatu Lib. 2. pag. 60.

¹ JANNOTIUS Eques MANETTUS, Patricius Florentinus tribus Summis Pontificibus a Secretis, a Naldo Naldio, Poggio, aliisque multis laudatur. Hunc Eugenius IV. Pontifex modo appellabat *Virum dignum supra omnes Reipublica Florentina, modo Republica Romanâ dignum*. Vixit Alphonso, Ferdinandoque Sicilia Regibus charus, obiitque Neapol. an. 1459. ætatis suæ 64. Vide Cl. Zenum in Ephem. Litt. It. T. XI. ubi plurima Manetti Opera numerantur. Ejus Vitam Cl. Vir Ludovicus Antonius Muratorius nuper edidit inter Rerum Italicar. Scriptor.

² Simile huic judicium est Francisci Bocchii, qui quum narret una cum Paulo Jovio, atque Jo: Matthæo Toscanio, LEONEM BAPTISTAM in pictura scripsisse de recessibus, & umbris, reliquisse Apologorum urbanæ gravitatis libellum, quo vel Æsopum inventionis amœnitate superasse, de vita Civili Libros non sine laude elucubrasse, demum in doctrinis humanioribus eruditissimum evasisse; subdit: *Declarant Libri decem, quos de Architectura scripsit, qui vir, & quantus esset, &c.* Nihil enim venuste, nihil commodè moliri, aut fabricari atas superior solita erat, cum Leo Albertus res multas, easque præclaras suo ex ingenio depromsit; & ut posset unusquisque ad suum commodum explicare, declaravit eis in libris tam docte, tam industrie, ut a viris peritissimis Vitruvius sit Florentinus appellatus. Hic Florentiæ familiâ Albertâ nobilissima ortus est. Testatur Paulus Jovius *Leonis Baptista Politianum audita ejus morte nobile encomium cecinisse*; quemadmodum fecerunt Janus Vitalis, Latomus, aliique; encomium fortasse illud est, quo Politianus epistolam incipit Laurentio Medici, quæ inter illustrium Virorum Epistolas ab Angelo Politiano collectas septima est Libri Decimi.

³ Hic ex nobilissima familia STROZIA Eques aureatus, varia opuscula edidit, ut testes gravissimi ferunt, præsertim in suis Epistolis Franciscus Philadelphus, qui eum

quem cum natura, tum studio doctrinæ sapientem ferunt. Excelluit enim is unus in omni genere virtutis. Nemo domi comior fuit, nemo jucundior. Nemo foris constantior, nec gravior, nec fortior. Nec longo intervallo aberat ¹ BENEDICTUS ARRETINUS, qui bellum Asiaticum magnum, atque difficile diligentissime prosequutus est; attulitque lumen rebus involutis: nam illis temporibus in ² POGGIO FLORENTINO quædam species eloquentiæ apparuit; in quo si tale artificium fuisset, quale ingenium ad scribendum fuit, omnes profecto ejus æquales dicendi gloria vicisset. Is Orationes reliquit, quæ & facundiam, & mirificam ingenii facilitatem ostendunt. Tendebat toto animo, & quotidiano quodam usu

eum etiam post mortem disertissima Oratione (quem MS. superesse ajunt) parentavit Patavii, ubi Pallas nonagenarius decessit an. 1462.

¹ De BENEDICTO ACCOLTI Arretino J. C. ac Reipublicæ Florentinæ a Secretis loquuntur Jo: Ger. Vossius de Historicis Latinis, Oldoinus in Ath. Rom. Gaddius de Scriptorib. non Eccles. Fusius vero Cl. Zenus Tom. XI. Ephemeridum sæpe citat. qui inter alia annum ejus obitus nempe 1466. ætatis autem 51. ostendit. Dialogum Arretinus lucubravat, in quo quæritur, an præstantiores in litteris essent veteres, quam recentiores homines; qui non multis ab hinc annis formis excusus est. Scripsit de Bello Christianorum contra barbaros Libros quinque, de quibus Cortesius ait: *Bellum Asiaticum magnum, atque difficile, diligentissime prosequutus est; quibus etiam tanquam argumento nobilissimi Poëmatis, vulgo il Goffredo, Torquatus Tassus usus est.*

² Nec dissimile est illud Henrici Bebelii; qui de POGGIO ait: *copiâ, venustate, facilitate naturali, & sponte nascenti eloquentia jucunditate inaffectata longissimè præcellere Valla Poggium non est ambiguum* (in litt. ad Leonardum Dunum an. 1513. Tubingæ scriptis) Judicium Erasmi in Ciceroniano tale est: *Poggius Florentinus vivida cujusdam eloquentia vir, &c. natura satis erat, artis, & eruditionis non ita multum.* Paulus vero Jovius: *Poggius e Terranova Florentina ditionis oppido, in hac luce Romani cæli optimis litteris ingenium ita expolivit, ut Pontificiis scriniis præficeretur; æquatus scilicet honore summis viris, qui in eo munere fidelis, eruditique ingenii operam præstitissent.* Natus est an. 1380. obiit 1459. Vide ejus Vitam a Cl. Viro Jo: Baptista Recanato Patricio Veneto luculenter descriptam. Poggii ingeniosam in dicendo facilitatem memorat Cortesius alibi.

usu ad effingendum M. Tullium. Sed habet hoc dilucida illa divini hominis in dicendo copia, ut estimanti se imitabilem præbeat, experiendi spem imitationis eripiat. Eam igitur dicendi laudem Poggius si non facultate, at certe voluntate complectebatur; scripsit etiam Historiam. Sed est magnum munus historia; &, ut paulo ante dixi, omnium rerum difficillimum. *Alexander*. Ego vero sæpe soleo mirari, quid sit, quod cum Historia tot, tantarumque rerum dissimilitudinem complectatur, nulla præcepta in priscorum artibus tradantur, quæ quomodo scribendum, quid servandum sit in Historia doceant. Nam, ut omittam studia disciplinarum maximarum, omnium artium opifices habent sua præcepta. Architectus ab his non discedit; Musici etiam his erudiuntur, quando vocum mutationes facere debeant, quando scilicet cantus aut inflexam, aut gravem, aut acutam vocem postulet. Alii in lineis, alii in mensuris, alii ad fingendum, alii ad pingendum certis præceptis utuntur; ex quo intelligitur nihil magnum fieri posse sine quadam artis ratione: Historiam autem, tam arduum, tam difficile opus nihil habere præceptorum, non defino hercle satis mirari. *Paulus*. Ego quoque ista, quæ dicis, Alexander, mirabar, & sane angebar intimis sensibus, quod a nostris hominibus Historiæ præcepta ignorarentur; nam priscos illos, ut ex eorum Historiis apparet, præclare intelligebam hujus artis præcepta tenuisse; nostros autem his instrumentis
omni-

omnino carere, atque eosdem in hoc præsertim scribendi genere nihil admodum laudis consequi posse, nisi quando temere, aut casu. *Antonius*. Video, plerisque visum esse Historiam sine ullis ornamentis oratoriis scribi oportere, quod tollerent veritatem, & fidem; multum referre non esse mendacem: ego vero ut opinionem istorum non libenter laudam, ita certe non repudiaverim. Et profecto magni interest, ubi tantummodo rerum gestarum veritas quæritur, mendacem, & fabulosum putari. Sed tamen quid attinet vere scribere, si omnia obscure perturbaveris? Ac mihi quidem hujus rei principium cogitanti, ad delectationem, & utilitatem adinventam Historia videri solet, quæ omnino rebus, & verbis continetur. Res, ut profint, spatia, & temporum ordinem desiderant. Verba vero nunquam voluptati inservient, nisi concinnitatem retineant. Repudianda erit igitur horum opinio, & adhibendum artificium quoddam, ut prodesse pariter, & delectare possimus. Sed nescio quo pacto ad hæc delapsi sumus, cum id vos initio minime requireretis. *Paulus*. Immo ista requisivimus, Antoni, & sunt sane necessaria. *Alexander*. Mihi vero ista jucunda fuerunt; & utinam tibi, Antoni, cumulatus ista augere licuisset: sed dabitur fortasse aliquando commodius tempus hujus muneris amplificandi. Nunc ad institutum sermonem revertere. *Antonius*. Belle exigis a me, Alexander, tam magnum locum, & tantum hercle de me polliceris, ut si hoc vobis
ne-

negarim, non tam laborem me iudicis refugisse, quam vestræ voluntati obsequi noluisse arbitremini.

Alexander. Atque nihil a te postulatur, nisi tuo comodo. *Antonius.* Jocaris etiam mecum, Alexander, & ego quoque in hoc admodum delector, & si no adulari, ac irrideri me interdum ab amicis.

Alexander. Non est ita, Antoni; scitum est enim nihil esse in amicitia perniciosius adulatione, & blanditiis. *Antonius.* Quid ergo? Credisne, me

modo ea ausurum dicere, quæ sint a priscis illis viris relicta? *Alexander.* Ego vero ex te istud non

requisivi, ut omnes leges, quæ sunt in Historia servandæ, quasi in schola quondam explicares: sed si quod daretur vacuum tempus, postulabam, ut inter nos hoc munus attingeremus. *Paulus.* Quin

tu, Alexander, omittis ista, quæ præparatum ocium postulant. Tu vero, Antoni, perge quo cœpisti: neque enim impediendus est interpellatione jam susceptus sermo. *Antonius.* His igitur florescen-

tibus proximus accedebat ¹ GEORGIUS TRAPEZUNTIUS, bonus sane Rhetor, qui aliquot annos populo Romano utilissimam operam præbuit, & docuit cum

D

mul-

¹ Is Græcorum fere primus Roma eo tum sæculo renascentibus litteris, qui Græcæ feliciore stilo in Latinum verterit existimatus est, uti liquidissime constat ex Aristotelis, sacrisque Eusebii Casariensis operibus, & ex rhetoricis præceptis Hermogenis. Erat enim ingenio ad lucubrandum maxime valido, vehementique, sed, uti mox apparuit, tetrici livoris pleno; nam quum se Peripateticum profiteretur, unumque Aristotelem extollendo celebraret, usque adeo superba aure fuit, ut nec divini quidem Platonis ingenium laudari pateretur, cujus etiam dogmata, & mores peracerbe, ac insolenter edito famoso volumine laceraret. Hæc ab Jovio; at Erasmus in Ciceroniano TRAPEZUNTIUM vocat Virum egregie doctum, deque re litteraria pulchre meritum. M. Antonius Sabellicus Trapezuntium Bessarioni in dicendi facultate prætulit. Patria fuit Cretenfis, sub Nicolao V. Scriba Pontificius. Obiit Romæ prope an. 1484.

multos, tum etiam multa scripsit de artificio dicendi; & adhibuit in scribendo illa adjumenta, quæ habuerat a Peripateticis, qui præter ceteros Philosophos rationem dicendi latioribus quibusdam præceptis complectuntur: qui mos erudiendæ juventutis retentus est a ¹ POMPONIO nostro: vir enim per se magnus incredibilia studia ad eloquentiam limatoremque elegantiam convertit. Eodem tempore ² ANTONIUS LUSCUS fuit Rhetor quoque non contemnendus, quem etiam non indisertum dicunt fuisse; nam ³ VICTORINUS FELTRENSIS, is quoque per tot annos toti Galliæ Transpadanæ tradidit præcepta dicendi, iisdem fere laudibus cumulatus fuit: nec verò ⁴ GASPARINUM VERONENSEM prætereundum puto. Erat is diligentissimus, ac prope perfectus Grammaticus; sed ipso Orationis genere exilis, & tristis, nimia enim cura attenuabat orationem.

Et

¹ JULIUM POMPONIUM LÆTUM Sanseverina illustri familia in Picentinis natum ferunt, qui floruit Pauli Secundi temporibus. De eo Vide Jo: Matth. Tosc. in Peplo Ital. atque Ludovicum Vives, qui ubi de conscribendis epist. ait: *Romana puritatis (Pomponius) adeo studiosus, ut nec Græce quidem scire voluerit, ne quid alienum sonaret, aut admisceret Lingua illi; ita & verba habet electa, & dictionem satis castigatam.*

² In Archivo Gen. Flor. per Rog. Ser Agnoli Pieri Thomæ de Terranova, legitur Anno 1429. 27. Octobris Dominus ANTONIUS olim Domini Ludovici de LUSCHIS de Vicentia Secretarius Summi Pontificis facit suum procuratorem nobilem, & discretum Virum Antonium Dominici Buonafè. Memoratur a Fr. Philelpho, qui illi epistolas scribit.

³ VICTORINO FELTRENSI Magistro usum fuisse ferunt inter alios Theodorum Gazam, usque adeo eum copiose, & diligenter latinas litteras didicisse, ut longe omnium latinissime scriberet. Victorinus veluti D. Antonino Florentino Archiepiscopo par virtute, ac pietate laudatur a Francisco Castilionensi Ecclesiæ S. Laurentii Canonico, ut refert Gaddius de Scriptorib. non Ecclesiast. T. I. pag. 9.

⁴ De GASPARINO Pergamensi dictum facili negotio putarem, utpote qui Epistolarum Cynicarum Opus edidit Paris. circa an. 1470. per Ulricum Gering, & soc. in Domo Sorbonæ, postea vero recusum Basileæ 1489. de quo vide Peregrinum Antonium Orlandi de Artis Typographicæ progressibus.

Et ¹ OMNIBONI quoque LEONICENI in docendo cognita industria est. Erat in scribendo satis amplus, sed parum nitens, aut excultus: nullus candor est Latini sermonis, neque flos ullus, quem in oratione requirimus. Horum ætatibus adjunctus est ² LAURENTIUS VALLA scriptor egregie doctus, sed erat acer, & maledicus, & toto genere paullo asperior; diligentissimus tamen Romanarum rerum, atque verborum investigator. Molestus erat, & stomachosus; nihil admodum alienum laudabat; sua vero cum diligentia, tum acri quodam judicio expendebat. Limatior hic fortasse quam cæteri, nihilo tamen candidior fuit. Floruit hujus domus aliquandiu, & quasi ludus quidam fuit civium Romanorum. Verum postea is vel odio servitutis, vel desperatione quadam dignitatum adipiscendarum ab urbe Neapolin ad Alphonsum Aragonum Regem est profectus, ubi aliquot annis fuit magna cum gloria ingenii, & famæ; nam Alphonsus ipse ad summas,

D 2

in-

¹ OMNIBONUS LEONICENUS inter illustres Johannis Ravennatis Discipulos numeratur a Flavio Blondo Ital. illust. Lib. IV.

² VALLA Patricius Romanus, & Canonicus S. Johannis Laterani a Gothicis temporibus (inquit Jovius) usque ad patrum nostrorum memoriam præalto sepultos somno civis suos ad nobilium litterarum studium excitavit. Indignatus enim tamdiu corrumpi sæculum leguleorum, & sophistarum immani conspiratione, optimasque artes inculta sermonis barbarie defœdari, elegantiarum Libros edidit, traditis Romana elocutionis præceptis ex accurata veterum scriptorum observatione, &c. Extant invectivarum, & recriminationum aliquot Libri, erudite falseque perscripti; quibus dum lasi nominis famam tueretur, Facium Ligurem, Panormitam, Poggium, & Raudensem jugulasse videri potest. Flagellatis quoque regionum ludimagistris, uti multa bile redundans, quod nihil in aula Pontificis sibi placeret, Neapolim ad Alphonsum Regem se contulit. Ibi tres Libros scripsit de rebus Ferdinandi Regis Aragoniæ ejusdem Alphonsi patris. Vide Trithemium, Toscanum, aliosque. Obiit Romæ quinquagenarius anno Christianæ salutis 1457. Ceterum Cortesii judicium de Valla probatur in additionibus ad Vossium T. XI. Ephem. Litterat. Ital. pag. 318.

incredibilesque ejus virtutes adjecerat etiam hanc laudem, ut non solum hominibus doctis familiarissime uteretur, sed etiam haberet in convicū. *Alexander*. Quid ergo est causæ, si tam diligenter Valla de ratione verborum Latinorum scripserit, ipse non bene satis loqui Latine videatur, cujus ingenii acumen constare inter omnes audio Italiam admiratam esse? *Antonius*. Non est enim, Alexander, eadem ratio scribendi, quæ præcipiendi. ¹ Conabatur Valla vim verborum exprimere, & quasi vias, sed eas non rectas tradebat ad structuram orationis; in quo tamen, & inquinatam dicendi consuetudinem emendavit, & multum adjuvit juventutem. Sed est certe alia scribendi ratio, quæ a Valla, aut prætermissa est, aut ignorata. Florens enim ille, & suavis, & incorruptus Latinus sermo postulat fane conglutinationem, & comprehensionem quandam verborum, quibus conficitur ipsa concinnitas ad sonum. Sed de his alio loco commodius inter nos, si vobis placebit, disputabimus. Potest enim aliud vobis, ac mihi videri. Nunc ad reliquos pergamus. *Alexander*. Nobis vero nihil poterit esse jucundius. *Antonius*. In aliquo igitur numero fuit ² ANTONIUS PANORMITA, homo doctus, & Juris bene

¹ Hic locus citatur, ac probatur a sæpe laudato Viro Apostolo Zeno T. XI. Ephemeridum Litteratorum Ital. pag. 315.

² Judicium Jo: Matthæi Toscani de ANTONIO PANORMITA Siculo, Bononia equestri familia nato, est, eum fuisse suæ tempestate omnium clarissimum, ejusque carmina ceteraque opera doctorum manibus teri. (Pepl. It.) De eo testatur Jovius, quod quum esset moribus, ac litteris præstantibus exornatus, quum Philippo Mediolanensium Principi fertilis ingenii industriam obtulisset, tanta liberalitate susceptus est, ut

bene peritus. Diligenter etiam satis loquutus est, & ut esset paullo politior, elegantiam sermonis Plautinam volebat imitari, sed ab eo aberat illa orationis integritas, ac sententiosa concinnitas: itaque sunt Epistolæ ejus languidiore. Fuit tamen perargutus Poëta, & illis temporibus non contemptus; nam is primus versus ad mensuram quandam, numerosumque sonum revocavit; antea enim fractis, concisisque numeris parum admodum versus a plebeiis rhythmis differebant; quamquam ejus fere tota Poësis est obscena. Sed polite, & eleganter problemata Plutarchi¹ Jo: PETRUS Lucensis Latinis litteris mandavit. Tum etiam Latine Lucianum explicaverunt² RINUCCIUS, &³ CHRISTOPHORUS Romanus. Atque ego in ipsis, atque in aliis, quos enumeravimus, intelligo homines libentius ad interpretum munera esse conversos. Sed nos tamen colligimus omnes, ut appareat quam multi scribendi cupiditate flagrarint. *Alexander*. Cur nam erat istud quæso? *Antonius*. Quia veluti tum nascentibus litteris

ut Principem noscenda historia cupidum, familiariter doceret, & publice octingentis annuis aureis elegantiores litteras profiteretur. Scripsit epistolas candidiore stilo, sed maxime jucundo. Obiit diem suum Neapoli an. 1471. Luculenter de Panormita. Cl. Zenus addit. d. T. XIV.

¹ Num PETRUS NUCETUS Lucensis, a Francisco Robortello *Vir doctissimus, & nobilissimus* appellatus? Vide Robortelli Adnotationum in varia loca Librum 2. ubi ita de Nuceto: *Profitebatur ille Græcæ, & Latinæ litteras, publiceque interpretabatur Luca, quo tempore florebat Florentia Politianus (aquaes enim ferme fuerunt) summa cum laude in Gymnasio, &c.*

² De RINUCCIO plura inter Ephemer. Litteratorum Italiæ Tom. XXI. pag. 392. Hunc alii Florentinum dicunt, alii Castilionensem nescio an nomine, vel patria, sed Thessalum nuncupare debemus.

³ CHRISTOPHORUS PERSONA, Romæ inter D. Balbinæ flamines in Aventini Montis Cœnobio Prior, obiit 1486 de quo vide Jovium in Elog. Nunquam vero compertum mihi est Rinuccium, ac Personam Lucianum explicavisse.

teris sibi ipsi diffiderant; & erant tanquam anniculi infantes, qui nonnisi in curriculo, aut praeunte duce inambulant. Itaque cum esset facilius illud vertendi munus, bene de posteris suis mereri videbantur, si tam multa adjumenta ingeniis supeditarent. Sed ecce multi uno tempore fuerunt, ¹ LEONARDUS DATUS, ² BARTHOLOMÆUS FACCIUS, ³ LAPUS FLORENTINUS, ⁴ PETRUS MONTOPOLITA. Quanquam ex iis alius alio plus habuit, vel ingenii, vel industriæ; omnes tamen ad amplitudinem nominis pervenerunt. Ex his Faccius Commentarios scripsit rerum ab Alphonso Rege gestarum. Tum etiam ⁵ GREGORIUM TIPHERNATEM Poëtam, & doctum, atque diligentem hominem in dicendo constat fuisse. Hujus auditor fuit ⁶ GEORGIUS MERULA, quia

¹ LEONARDUS DATUS Canon. Flor. & Secr. Apostolicus floruit prope an. 1466. in quo a Matthæo Palmerio mittuntur ei Libri Civitatis Vitæ, ut patet ex Epistola nuncupatoria ejusdem. Anno vero sequenti Episcopus Massæ creatus est. Confunditur a nonnullis cum Leonardo Dato Magist. Gen. Ord. Prædicatorum, qui obiit an. 1425.

² Memoratur BARTHOLOMÆUS a Jo: Matth. Toscani tanquam Vallæ, cujus temporibus floruit, perpetuus hostis, in quem & Orationes scripsit. V. Pepl. Ital. At Jovius: *Hunc spedia intimum Lunensi in portu Liguria oppidum protulit, utriusque Lingue peritia insignem.* Obiisse creditur circa annum 1460. Vide quæ Jac. Gadd. de Script. non Eccles. T. I. quæque Cl. Vir Apostolus Zenus in Ephemer. Litter. It. T. IX. eruditissime differit.

³ LAPUS nempe a CASTILIONCHIO appellatus, quem alterius Lapi clarissimi fuisse nepotem author est Franciscus Bocchius inquiens: *Fuit praterea alter Laps, Averardi filius, Lapi superioris nepos, miro ingenio praditus, litterisque nobilibus ornatus. Hic doctrinam multiplicis generis edoctus, cum Linguam Græcam, & Latinam egregie didicisset, ex Plutarchi Græca Lingua XII. Vitas virorum clarissimorum in Latinam Linguam multo labore, multaque industria convertit.* Vide Franciscum Philelphum in Epistolis.

⁴ PETRUS patria Montopolitanus in Sabinis claruit Romæ Orator celebris, ac Poëta temporibus Pomponii Læti.

⁵ Hujus doctissimi Viri munere reliquam Strabonis partem, quam Guarinus non attigerat, in Latinum splendide traductam legimus. Jov.

⁶ Jov. in Elog. In GEORGIO MERULA ab aquis Statiellis, Alexandrino, ingenium subagreste, atque ideo ad lucubrationum labores maxime validum, nullisque obiter volupta-

quia nobilitate floruit discipulorum. Et ¹ ANTONIUS TUDERTINUS non tam scribendo probabilis fuit, quam litteris Græcis eruditus. ² FLAVIUS enim BLONDUS sine Græcis litteris persequutus est Historiam diligenter fane, ac probe, eamque distinxit, & rerum varietate, & copia valde prudenter. Admonere enim reliquos videtur, ut majori artificio, ac illustrioribus litteris Historiam aggrediantur. In excogitando tamen quid scriberet, omnibus his viris, qui fuerunt fere ejus æquales, meo quidem judicio præstitit. Iisdem etiam temporibus ³ FRANCISCUS

PHI-

luptatum illecebris laceffitum emicuit, passim florentibus Græcarum litterarum studiis, quarum felici societate antiqui decoris ornamenta Latina facultati tradebantur. Ob id varia eruditionis laude celebratus, quadraginta amplius annos cum Venetiis, tum Mediolani juventutem docuit; in alienos sæpe Libros censuram exercens. Edidit etiam translationem Dionis de Trajani gestis: sed petenti Ludovico Sfortia Historiam perscripsit, Vicecomitum Principum origines, & bella continentem, sobrio quidem stilo, ac ex omni parte Latino, sed in quo lectores minus austeri peramœna diverticula passim requirant. Cæterum postremi ejus Historia Libri meo judicio jucundiores, æternum dormituri, denegata luce in abditis scriniis jacent.

¹ Citatur hic locus in Ephemerid. Litterat. T. XV. pag. 321. Judicium de Tudertino, quod edidit præceptor ejus Fr. Philelphus hoc est: *Lapus Florentinus, ut alias item nonnullas, quas Vitarum index ascribit ANTONIO TUDERTINO, qui, etsi ipse quoque auditor fuit meus, erat tamen Lapo illo longe inferior & ingenio, & doctrina, & dicendi vi ac facilitate (in epist. quadam.) Simile illud est Cardinalis Papiensis scribentis: Antonius Tudertinus ita inepte plures traduxit (nempe Vitas ex Plutarco) ut nullas legere præstet, quam illas (in epist.)*

² Forolivii natus est BLONDUS Anno D. 1388. Eugenii IV. Pii II. aliorumque Romanorum Pontificum Secretarius fuit. Obiit Romæ 1463. Is magno ausu, singularique industria, nec infelici eventu multorum annorum intermorientes res gestas e tenebris excitare orsus, Decadas conscripsit, quibus ab inclinante Romano imperio funesta tempora, ac ideo veritatis lumine orbata in lucem proferuntur. Jovius in Elog. Historiographus insignis, ingenio excellens, eloquioque disertus vocatur a Trithemio. Ad honorem Blondi, ita Gerardus Vossius de Histor. Latinis, non parum pertinet quod scripta illius in Epithomen contrahere dignatus sit Pius Pontifex. Dictione est non admodum culta, ut etiam Volaterranus agnoscit, sed de antiquitate tamen, utcumque interdum aliquid humani patitur, sane pro ætate, qua vixit, optime meretur. V. Ephemer. It. T. XII. ubi multa de Flavio Blondo.

³ PHILELPHUS Patria Tolentinas natus est anno 1398. Eques aureatus, & Poeta laureatus fuit. In Archivo enim Gen. Flor. (Rog. Ser Matthiæ Cenni Ajuti) le-

PHILELPHUS non indifertus putabatur; ¹ habebat a natura ingenium vagum, multiplex, volubile. Exstant ab eo scripta & Poëmata, & Orationes, sed ut vita, sic erat in toto genere varius. Fuit is a puero litteris Græcis bene doctus, & horum studiorum causa est ab eo tota pæne Græcia peragrata. Ex quo ² tanquam ex dotali hereditate legatas testamento Græcas litteras accepit: multumque etiam ei profuit Chrysolora ejus focer. Sed erat vendibilis sane scriptor, & is, qui opes, quam scribendi laudem consequi malebat. Constat enim neminem Principum illis temporibus in Italia fuisse, quin adjerit, quin eum scriptis salutaverit, ut ex his pecuniam erueret. Sed ut ad quæstum diligens, sic erat

legitur: An. 1481. *Famosissimus vir D. Franciscus Philelphus Miles, ac Poëta laureatus facit procuratorem Franciscum de Tolentino nepotem suum Cancellarium Ducalem, &c.* Floridus Sabinus Apolog. in Calumniat. hæc ait: *Franciscus Philelphus multa scripsit ut Orator, & Poëta; de cujus Epistolis, Dialogis, & Orationibus, aliisque soluta orationis monumentis diversa sunt doctorum sententia. Plurimi enim judicium ei defuisse volunt: alii tumidum eum plenumque; alicubi exilem, persape aridum, jejunumque arbitrantur, licet sibi vel maxime placentem; doctus tamen fuit, & magna ausus.* Author noster de Card. pag. 63. vocat Philelphum Poëtam, ut illa atate heroico sono, & dactylica exaggeratione grandem. Obiit An. 1481. sepultus in Æde D. Annuntiatae. Bartholomæus Fontius in Annal. suorum temporum MS. Biblioth. Riccardianæ: 1481. *Franciscus Philelphus vir Græce Latineque doctissimus e Mediolano Florentiam accitus ut publice profiteretur aslu, ac labore itineris confectus pridie Kal. Augusti Florentia moritur anno atatis quinto, & octogesimo. Cujus nos in vicem suffecti sumus.* Luculenter Ap. Zenus T. XIV. Ephem.

¹ Ad omne genus scripti sese accommodavit, ac ut de Vinicio dicit Augustus, ingenium in numerato habebat; Græca, Latina, Lyrica, Heroica, Prosam orationem ex tempore dictitabat. Volaterran. in Anthropolog. l. 21.

² Hic Emmanuelis Chrysoloræ filiam uxorem duxit, quæ Græcæ elocutionis magistra, quotidiano usu Atticorum accentuum, inepto, sed docili conjugis ori dulcedinem instillaret. Narrat Jo: Matthæus Toscani, hunc cum Timotheo Græculo quodam de syllabæ quantitate datis pignoribus aliquando contendisse, victoremque victo barbam ex pacto abstulisse; quamvis Timotheus eam pecunia redemptam cuperet, quod ab inexorabili adversario nequaquam impetravit.

erat in largitione effusus. Hujus Filios ¹ XENOPHONTEM, & ² MARIUM ingeniosos, & sane eruditos dicunt fuisse; quorum Marium tantam habuisse memoriam, quanta in viro cognosceretur. Horum majus omnino nomen exstaret, nisi pater præclufisset eis iter gloriæ. *Alexander.* Mihi vero ille (patrem dico) hoc facto sapiens videtur, qui ex litteris divitias quæsierit; propterea quod eloquentia quo major est, eo hominibus invisior, ac suspectior. *Antonius.* Sed quis vestrum ex majoribus natu multa de ³ PORCELLO non audivit? immo vero, quis ejus scripta non legit? Is sive doctrina homo ignotus, sive ingenio, ad summam nominis famam pervenerat. Ex quo intelligi potest quantum fuerit ex omni numero Poëtarum paucitas. Hexametri enim ejus, quos legimus, non illi quidem politi sunt, nec festivi, nec molles; grandes tamen, & graves imperitis videri solent: ab eruditioribus vero respuuntur, quod turgeant, & inflati sint, nihilque afferant præter æqualitatem. Caruit

E

omni-

¹ XENOPHONTI PHILELPHO plures Epistolas mittit Franciscus pater, quæ inter ejusdem epistolas leguntur.

² MARI PHILELPHI Francisci filii Epistolar. opus editum est Mediolani 1489. Venetiis inde 1492. Huic plures Epistolas Franciscus pater scribit, inter quas una exstat, dat. an. 1441. in qua Theodoræ Chrysolorinæ uxoris mortem filio nunciat.

³ PORCELLUS Poëta fuit, & Historicus Neapolitanus, qui floruit sæculo decimo quinto, ut patet ex Epistola a Francisco Philelpho ad eum missa an. 1456. Exstant ejusdem *Commentaria secundi anni de gestis Scipionis Piccinini exercitus Venetorum Imperatoris in Hannibalem Sfortiam Mediolanensem Ducem ad Serenissimum Principem Franciscum Foscar. Venetorum Ducem per Cl. Historicum, & Poëtam Laureatum Porcellum Neapolitanum. Deploratio Italia poscentis pacem a Divo Paulo II. P. M. atque Porcellii Poëta Laureati Epigrammata.* Sed ut ad rem redeamus, discrepat ab judicio Cortesii illud Poggii Florentini, Laurentio Vallæ ita loquentis: *Cur non & bis addidisti Virum doctissimum Porcellum, qui tot versus in tuam stultitiam, & mores reprobos scripsit elegantissime?* Vide Ephemer. Litterat. It. Tom. IX.

omnino varietate hæc ætas; quanquam hic quidem nonnullis visus sit distinctum illud & florens Virgilianum Poëma præclare effinxisse; hi tamen mea sententia longissime a vero judicio abfuerunt. Nec refert alieno ornatu, & quibusdam luminibus, ac quasi insignibus nostra scripta explere, nisi queamus id distincte, apteque facere. Fit enim nescio quid monstruosum quum membra cohærentia male, dissipantur. Modo enim hoc scribendi genus magnificentius renovatum est, & cognita primum numerorum varietas a ¹ PONTANO principe hujus memoriæ doctissimorum hominum: qua sane & occurritur satietati, & nitidum illud struitur, & lætum genus, ac politior illa elegantia hilaritate quadam aspersa conditur. Tum etiam nomen magnum, & doctrinam ² SIGISMUNDO MALATESTÆ defuisse ferunt. Habuit hic, sicuti semper audivisse vos arbitror, multa contraria, & diversa inter se naturæ studia. Fuit in illo magnum ingenium, fuit tanta industria rei militaris, quanta in homine quoquam; sed illud
mi-

¹ JO: JOVIANUS PONTANUS Cereti in Umbria natus obiit an. 1505. ætatis an. 78. *Vir memoria quidem nostra* (inquit Alexander ab Alex. l. 1. c. 1.) *omnibus bonis artibus, atque omni doctrina præditus; cui præter ingenii mansuetudinem, qua plurima in homine fuit, munditia verborum, & compositus ille sermo ad omnem ingenuitatem plurimum accessionis faciebant. Vir ad omne genus eloquentia natus a Jovio appellatus est, & eo maxime, quia asserit Lilius Gyraldus, hunc in magnis Regum, & Principum negotiis diu versatum, modo bellorum, modo pacis conditiones, & foedera tractasse, non minus quam Phœbum, & Musas coluisse. Quis tamen, exclamat, eo plura? quis doctius? quis denique absolutius composuit? enucleatius? exquisitius? & licet ejus quidam hoc tempore gloria parum æqui sint æstimatores, non illis tamen ipse concedam, ni meliora vel ipsi fecerint, vel ab aliis facta attulerint, id quod ad hanc ipse diem non vidisse fateor.* Dialog. 1. de Poët. nostr. temp.

² De eo sic Author in Lib. 3. de Cardinalatu pag. 220. *At si historia est notitia erudenda occultior, ut ad concionis usum exempla sumantur, quis dubitet, quin sint Sigismundus Fulginas, Bernardus Oricellarius, & Ghilinus Mediolanensis accersendi?*

mirabile : stare pari fastigio in utraque fortuna, multos devincire consuetudine, appetere inimicitias, clarorum hominum modo astringere, modo laxare voluptates, inter ipsas minime negociorum oblivisci, minime famam aspernari, minime intermittere studia doctrinæ. Sed ¹ PIUS SECUNDUS in primis disertus habitus est. Is diligentia parentum a puero eruditus multa celeriter ingenii, ac doctrinæ signa præbuit. In quo viro, Dii immortales, quanta diversa inter se studia fuerunt virtutum incredibilium! Mitto hominem artibus rerum bene gerendarum instructum; mitto Pontificem maximum: quis in dicendo vehementior? quis in Historia pressior? quis in Poëmatiis dulcior? quis in docendo copiosior? Exstant ejus Orationes amplius triginta, plenæ illæ quidem & argumentorum, & exemplorum. Idque eo fuit admirabilius, quod incommoda esset valetudine, ac semper maximarum rerum curis obrueretur. Erat in refellendo argutus, in probando subtilis; tenebat memoriam rerum Christianarum, adjunxerat etiam studia Philosophiæ: quæ omnia oratio referta sententiarum luminibus commendabat. Accedebat actio liberalis,

E 2

ge-

¹ Parcissimus in PII SECUNDI laudibus fuit Jo: Matthæus Toscani, inquiens, eum Oratorem suo sæculo non incelebrem, & veri satis amantem Historicum haberi meruisse, neque a Poëseos cultu ejus ingenium abhorruisse. At revera vir fuit doctissimus, & eruditissimus, quem meritum, & doctrina singularis super Vaticani culmina constituere. Is quidem in ipsis Pontificatus curis Musis ac Genio animi causa locum dare solebat. Patria fuit Senensis Æneas Silvius Piccolomineus appellatus. Multa ingenii sui monumenta reliquit, de quibus disertissime in Ephemer. Litter. Ital. T. XIV. Vide etiam Campanum in ejus Vita, qui scribit decessisse Pium ætatis annorum 59. an. 1464.

gestusque & venustus, & gravis. Licet enim hunc prope solum Oratorem ex hac acie doctorum adducere, cui natura pariter, & doctrina inservierint. Nihil de ejus consiliis, nihil de rebus gestis, nihil de animo, nihil de fortuna, nihil de gloria, nihil de religione hoc loco quærimus. De eloquentia loquor. Hoc in homine unam tantum Latini sermonis integritatem desiderarim. *Paulus.* Jure mehercle hunc laudas, Antoni. *Antonius.* Prudens tum etiam, & eloquens fuit ¹ DOMINICUS Pontifex Brixienfis, cujus exstant Orationes. Ac ejusdem quoque ordinis erat ² JO: ANDREAS ALERIENSIS; homo plane doctus, sed toto genere horridior, ac præfractior. Ornandus est hic profecto eximiis laudibus, quod in emendandis voluminibus tam multam operam posuerit. ³ JOHANNES BASINIUS Poëma fecit molle, & facile. ⁴ ROBERTUS autem VULTURIUS Ariminensis, in eo libro, quem de re militari, & bellicis instrumentis scripsit, ostendit ille quidem satis ingenii, sed multo magis diligentia, nec minimum

¹ DOMINICUS DE DOMINICIS Venetus Torcelli antea Episcopus. *Hic Vir, Ferdinando Ughellio teste, ob raram doctrinam apud omnes ordines celebris sic, ut priscos Patres propemodum videretur æquare, Paulo II. Pontifice ita censente, ad Brixiensem sedem translatus est anno 1464.*

² JO: ANDREAS ALERIENSIS notus est vel ex Epistolis Francisci Philelphi, qui eadem ætate vixit.

³ JO: BASINIUS Parmensis inter Poëtas adnumeratus. Floruit dimidio sæculi XV. Malatestis Ariminensibus carus. Hujus Carmina excusa fuere Parisiis apud Simonem Colinæum an. 1539.

⁴ Seu VALTURIUS, ut ab aliis vocatur. Jo: Matth. Tosc. *Hunc Ariminensem fuisse arbitror authorem præclari illius Libri, quo veteres Græcorum, & Romanorum bellica machina accuratissime conquistæ describuntur, oculisque legentium representantur. Vixit Sigismundo Malatesta Ariminum tyrannide opprimente. Obiit ætatis annorum 70.*

mum eloquentiæ. *Alexander*. Multum isti Bafinio fane debemus; sed vereor ne dum multa emendare voluerit, multa depravarit. Modo ista diligentius, & ratione certa, non conjecturis emendantur. *Antonius*. Sed veniamus aliquando ad eum, quem mihi non licuit, per istos nominare. Traxit me ita ordo, seriesque rerum, ut tanquam in visu inhæserim, nec potuerim me citius explicare. *Alexand.* ¹ ANTONIUM scilicet CAMPANUM dicis. *Antonius*. Istum ipsum. *Alexander*. Hoc in viro primum apparuit florentius, ac splendidius quoddam orationis genus. Scribebat facile, sed studiorum laborem ferre non poterat; quod sæpe fere contigit uberimis ingeniis. Habebat delectum illustrium verborum; erant sententiarum ornamenta, sed fortasse multa interdum, & præsertim in Historia; in qua tam multa est sententiarum continuitas, ut obtundat potius animos, quam delectet. Orationes vero ejus valde probantur. Declarant enim & ubertatem ingenii, & vim quandam naturalem multis esse oratoriis laudibus excultam. Utebatur facili, & ita candido quodam scribendi genere, ut numeris quibusdam adstrictus fluere videatur. Quanquam numerus orationis abest ingeniis nostris: ita tamen imitandi quadam industria orationem inflexerat ad
fo-

¹ ANTONIUS natione CAMPANUS, quem humili loco natum refert Gyraldus, Poëta fuit, teste eodem, nobilissimus. De eo vide Paulum Jovium non tam Politiani, Latomi, Platinae calamis laudantem, sed proprio etiam ore, quum is ostenderit Campanum Pii Pontificis gratiam studiorum similitudine promeruisse. Plura apud Cl. V. Zenum T. XII. Ephemer. Litt. It. ubi Episcopum Crotoniensem, & Aprutinum, Campanum invenies, qui decessit an. 1477. quadragenario major.

sonum, ut cadat plerumque jucunde, & numerose.

Alexander. Sane quidem, sed istum unum de superioribus vehementer probo. Sed est quædam de numero non parva dubitatio.

Antonius. Quæ tandem?

Alexander. Adhibendus ne sit orationi numerus.

Antonius. Clarissima de re dubitas.

Alexander. Quin etiam ipsemet in multos jam sæpe incidi, qui omnino existimarent M. Tullium nullo in oratione numero usum fuisse: sed judicio tantummodo aurium inserviisse.

Antonius. Quid tam perversum est judicium istorum hominum, ut in eo nullum esse numerum affirmant, quum tam multa præcepta de orationis numero reliquisse videant? Mea quidem sententia est, orationem Latinam numerosa quadam structura contineri oportere; quæ adhuc omnino a nostris hominibus ignoratur.

Alexander. Ego profecto assentirer tibi libenter, Antoni, si quales hi sint, quid inter eos, & poëticos numeros intersit cognoscerem. Neque enim ego in oratione, æque atque in carminibus numerum facile perspexerim.

Antonius. In difficillimam disputationem me revocas, quæ non est profecto hujus temporis.

Paulus. Noli, quæso, Alexander, perturbare ordinem instituti sermonis; nam id, quod quæris de ratione numerorum, artis est intimæ, & liberam quandam cessationem postulat.

Tu vero, Antoni, perge ad reliquos.

Antonius. Sed revertamur potius ad eum ipsum Campanum. Is enim meo judicio ceteris exemplo esse potest, quam

pa-

parum obsit ad virtutem comparandam obscuro loco nasci. Nota res est. Dicunt enim quum puer ob inopiam oves pasceret, abductum esse eum a patruo prædito sacerdotio, ut tener sacris ad rem divinam imbueretur; tulisse id permoleste patrem, qui inops esset, & rusticus, ac jussisse statim puerum ad oves reverti: impetratum tamen precibus fuisse, ne pasceret, atque alium a patruo in pueri locum surrogatum: adolevisse apud patruum optima spe, & docilem puerum, tantosque progressus brevi tempore effecisse, ut jam gravioribus artibus applicaretur. Inerat profecto in hoc homine ingenii celeritas quædam, ut quod semel, aut iterum vidisset, arriperet; quod etiam indicant ejus Epigrammata, festiva illa quidem, & plenissima argutiarum. In multos cavillosus est bellissime, & facete. Nam in omni etiam sermone dulcem eum fuisse, & perurbanum ferunt. Eodem in numero habitus est
 1 NICOLAUS PEROTTUS, litteris doctus Græcis, & Latinis. Hujus in Orationibus sermo est non inquinatus, & multa habet oratoria ornamenta. Scripsit etiam pleraque toleranda. Is adversarium, & obtrectatorem

1 NICOLAUS PEROTTUS ex Lentino Umbriæ Oppido, hodie Saxoferrato, Græca Latinaque litteratura juxta clarus, Archiepiscopatum Sipontinum ob doctrinam, & virtutem meruit; in quo munere recte administrato, extrema jam senectute obiit (nempe an. 1480.) apud Villam Fugicuram ab ipso domino nomen sortitam. Hujus ex officina prodit Cornu Copia, sive Latina Lingua Commentarius, Liber omnifaria eruditione refertus, cujus Lectorem nunquam collocata in eo opera pœnitebit. Quibusdam etiam aliis Libellis rem Grammaticam juvit, & Polybium Latino eloquio expressit. Ita Toscanus. At a Paulo Jovio accepimus, Nicolaum Romæ Græcas litteras pertinaci studio consecratum, & a Cl. Zeno a Secretis fuisse Eugenii IV. Nicolai V. & Callisti III. qui per litteras suas dat. 1456. Poëtam laureatum vocat.

rem suæ laudis habuit ¹ DOMITIUM CALDERINUM, qui quum esset ingenio peracri, & flagranti studio, neminem secum instituendi, ac scribendi gloria conferendum putabat; exagitabatque omnes, in quibus aliqua maxime apparerent doctrinarum signa: sed breve tempus fuit fructuum ingenii percipiendorum. Erat is in reconditis abstrusisque rebus explicandis subtilis, & acer, & ingenio tanto, ut siquid interdum falsi diceret, aut novas opiniones infereret, aut conaretur evellere insitas, ita quibusdam rationum integumentis adumbraret, ut consensu multitudinis verissime dixisse putaretur. Itaque quum sibi omnia his ingenii præsiidiis ascisceret, magnam diuturnamque invidiam conflavit; quanquam habet pertinaces quosdam sui amatores. Hujus oratio elegans est, & plane erudita: verborum, & sententiarum multa lumina: quod proposuerat ingeniose imitabatur. Laudandus hic unus est, cui si vita suppeditasset, majorem omnino gloriam esset consequutus, quam quæ ex umbratili ludo quæri posse videatur. Is diu Romæ ² THEODORO GA-

¹ *Calderia Veronensis Agri oppidum, calidis aquis nobile DOMITIUM (proprie vero Dominicum) protulit. Eum acri, flagrantique ingenio ad gloriam anhelantem Bessarion Cardinalis excepit, & extulit. Exinde, quum Romæ proficeretur, & obscura sensa duriorum Poëtarum admirabili recondita lectionis testimonio dilucidasset, litterarii splendoris assertor, ac omnis obscuritatis acclamatus est. Vide plura in Pauli Jovii, ac Jo: Matthæi Toscani Elog. Causam vero simultatis Domitii habes in Ephemer. Litter. Ital. Tom. XIII. ubi fusc de Sipontino differitur.*

² *De THEODORO GAZA vide sis quæ author de Cardinal. pag. 235. ait. Hic Theſſalonicae honesto loco natus, Amurathe Græciam omnem victricibus armis quatiente, in Italiam venit acumine, fertilitateque ingenii nemini secundus, ut ait Jovius: Johannes Pierius Valerianus ita de Theodoro: Tanta eruditionis Vir, quanta multis ab hinc annis nemo Græcorum, dicere ausim etiam & Latinorum, fuit.*

GAZÆ dedit operam, cum summo Philosopho, tum gravissimo scribendi magistro. *Alexander*. Recte dicis, Antoni; nam Domitius quicquid habuit (quantum ego a majoribus accepi) ex Theodori doctissimi hominis disciplina hausit: cujus quidem beneficii omnino immemorem dicunt fuisse. *Antonius*. Ego vero sic existimo Theodorum unum e multis laudandum esse, & in eo primum cum summa philosophia, summam eloquentiam conjunctam: nec erat is in eorum numero, qui usurpatione disciplinæ, verbis magis quam vita Philosophiæ studia persequuntur. Ut enim ei ingenii, & eloquentiæ, sic humanitatis, innocentia, ac omnium virtutum primæ deferebantur. Erat in scriptis summa gravitas, erat profluens sine molestia ubertas, candor autem latini sermonis, & splendor tantus: ut non modo acuere industriam, sed etiam alere quibusdam orationis nutrimentis ingenium potuisset. Jure igitur totius Italiæ consensu a doctis est princeps judicatus. *Paulus*. Istius vero quantum ego intelligere possum, cum magna ingenii gloria, magnaque doctrina, qua in omnibus unus excelluit, tum egregie acta vita laudatur. Ex quo intelligi maxime potest specimen solidæ gloriæ nonnisi in perfectione virtutis solere existere. Me autem non tam ipsa studiorum gloria, quam bonæ existimationis fructus delectat. *Antonius*. Merito te iste fructus delectat. Sed colligamus reliquos. Nam cer-

te ¹ BESSARION Cardinalis NICÆNUS plus dignitatis attulit Reipublicæ Christianæ, quam quod ex eo speraretur. Præbuit enim se magnum virum quum contentiones inter Græcos, & Latinos sunt dijudicatæ. Fuit is cum omni vita severus, & gravis, tum plenum, & grande est habitum ejus Græcæ orationis genus. Hujus domus quasi nutrix quædam fuit omnium magnarum artium. Disputabant eruditi homines toto die maximis de rebus. Ipse grandis natu in utramque partem cum refellendo, tum probando respondebat. Nec enim tanta mens, nec tanta vis ingenii quotidianis quæstiunculis satiari poterat; legebat ipse multum, scribebat, meditabatur. Exstat ab eo liber defensionum Platonis omni doctrina refertus. Multum etiam gloriæ est consequutus ² JOHANNES ARGYROPYLUS Byzantius, prope per-

¹ BESSARION TRAPEZUNTIUS, Græcus Asiaticus, Monachus S. Basilii, Archiepiscopus Nicænus, Byzantii Patriarcha, Presbyter Cardinalis SS. Duodecim Apostolorum, postea Episcopus Cardinalis Tusculanus: *Hic, ut author est Ciacconius, in utraque Lingua Græca, & Latina peritissimus litterarum, & prudentum hominum amicissimus fuit, quos domi sua convenientes humaniter suscipiebat, & privatis disputationibus singulis diebus alebat, & fovebat. Maximus, & acerrimus Fidei Catholica defensor fuit; ipse enim ex Græcis primus in Concilio Florentino, in quo conciliata fuit Græca cum Latina Ecclesia, confessus fuit articulum illum de processione Spiritus Sancti simul a Patre, & Filio tot seculis inter Græcos dubium. Ravenna maximo omnium dolore obiit. Romam ejus cadaver translatus, sepultus fuit in Basilica XII. Apostolorum in sacello a se constructo, Platina in ejus funere orante, cum Epitaphio a se ipso an. 1466. posito.*

² De JOHANNES ARGYROPYLO vide Papadop. Hist. Gymnas. Patav. asserentem, hunc nobili genere Constantinopoli natum esse. Jovius vero Joannem apud Cosmum Medicem gloriosa liberalitate litteris faventem in honore fuisse ait, tantæque nominis existimationis, ut is Petro filio, nepotique Laurentio praeceptor datus, loco parentis haberetur, publice vero Florentina juventuti Græcos authores enarraret. Grati idcirco animi erga Mediceæ gentis proceres vigiliarum praeclara extant monumenta, consecra-

perfectus Peripateticus, & sane tolerabilis scriptor. Is cum bello Byzantino domo pulsus in Italiam venisset, multos docuit ex nostris hominibus, qui admirabili fama doctrinæ compulsi, se in ejus disciplinam tradiderant. Hujus auditor fuit ¹ DONATUS ACCIAJOLUS, homo non indifertus, & ipso orationis genere copiosus. Multæ fuerunt in hoc viro literæ; multa non philosophiæ solum, sed priscarum etiam rerum cognitio. Fuit in illo præter studium doctrinæ, & facilitatem naturæ, summum ingenium, summa ratio, consideratissima prudentia. Erat quædam orationis sanitas, cum coloris bonitate; non medicamentis quæsitus, & fricatus candor. Doctus item ex eadem disciplina ² MATTHÆUS PALMERIUS fuit, qui conservatis temporum ordinibus multorum annorum memoriam breviter, & accurate complexus est. Sed nihil tamen ad Donatum, sed po-

F 2

tius

secreta in ea domo altrice vera virtutis. Aristotelis enim naturalia, atque moralia, generose transtulit; ita applaudente Gaza vetere sodali, qui diversas Aristotelis partes vertendo desumpserat, ut quadam ab se pariter translata combureret, ne amicissimi hominis crescenti fama officerent, si ad emulationem odiosa comparatione certaretur. Floruit deinceps Argyropylus (ita Papadop.) Florentiæ summa exsultatione doctrinæ. Decessit Roma septuagenarius anno 1486.

¹ Multa non philosophiæ solum, sed priscarum etiam rerum cognitio. Idipsum, teste Francisco Bocchio, indicat *Volumen*, quod suo nomine Iohanni Oricellario dicatum est de natura virtutis, & vitii. Idipsum ex Moralibus Aristotelis luculenter apparet, quibus DONATUM erudita, & pereleganti commentatione magnum lumen attulisse judicatur. Convertit e Latino in Tuscum sermonem Historiam Leonardi Arretini, & e Græco duas Plutarchi Vitas. Natus est nobilibus parentibus Flor. an. 1449. mortuus est quum annum quinquagesimum attingeret; conditusque Carthusiano in Templo. Laudavit eum pro concione Christophorus Landinus.

² Ita Toscanus: *Pari felicitate Latina, atque Etrusca carmina facientem, Florentia tot ingeniorum mater in lucem dedit. Extat & ejus Historia Pisana, & Supplementum Chronicorum Eusebii. Obiit Florentiæ an. 1475. ut patet ex Bartholomæi Fontii Annalibus, quos una cum Chronicis Palmerii in lucem propediem prodire speramus. Vide Ephemer. Litterator. Ital. T. X. atque Ephem. Litterat. Europæ Jo: Angeli Tom. 2. p. I. pag. 80.*

tius ad antiquorum consuetudinem, & inscitiam. Nam ¹ BARTHOLOMÆUS PLATINA erat cum omni victu, atque cultu, tum oratione temperatus, & lenis, & ut ita dixerim, frugi, atque integer. *Paulus*. Ita prorsus est. Memoria teneo, me puerum, quum ab ² ALEXANDRO fratre, & ³ L. M. PHOSPHORO, quem ego secundum fratrem diligo, deducerer ad Platinam, multa ab eo memoriter, & sapienter dicta audire solitum; atque adeo omni ejus sermone delectatum, ut quantum illius ætatis judicium patiebatur, non dubitarem, eum unum inter multos sapientissimum appellare. Erat enim is cum sermone comis, & perurbanus, tum magna corporis præditus dignitate; vox canora, staturus, incessus, omnisque corporis motus liberalis. Itaque ut nobis pueris opinio

¹ Compluribus aliis documentis, quæ perspicue evincunt PLATINÆ Cremonensi BARTHOLOMÆI nomen fuisse, de quo addubitare videntur Gerardus Vossius, Paulus Jovius, Jo: Matthæus Toscani, alique, ad censendum est hoc Pauli Cortesii indubitabile testimonium, utpote Viri, cui, simul ac fratri suo Platina optime cognitus erat. De eo Erasmus in Ciceroniano: *In Historia valiturus erat si nactus fuisset argumentum felicius. In optimo cive, & panegyrico nonnihil accedit ad Ciceronis imaginem, sed tanto intervallo, ut hoc nomen non promereatur eruditorum calculis: alioqui vir doctus, facundus, &, ni fallor, bonus.* Jo: Matthæi Toscani tale judicium est: *Platina quanta potuit industria, eloquio tamen incompósito Pontificum Romanorum Vitas exactius, quam ante illum ceteri, absolvit.* (Pepl. Ital.) Illud Floridi Sabini est: *Summorum Pontificum Vitas eleganter scripsisse, eoque immortalem sibi gloriam peperisse.* Obiit Romæ an. 1481. Cl. Vir Lud. Ant. Muratorius Platinæ Opus nuper edidit.

² De ALEXANDRO Cortesio hæc Gaddius: *Alexandri doctrinam, & virtutem laudat Picus in Epistola ipsi scripta: ejus versus de laudibus Matthia Regis laudantur a V. Obsopao ob eruditionem, & ingenium singulare Poëta, quem indicat cum priscis Poëtis numerandum fuisse, si ad justam ingenii maturitatem pervenisset.* (De Scriptoribus non Eccl.) Hic fuit a diplomatibus Centumvir, atque Apostolicus Scriptor. Vide Vossium de Historicis Latinis, aliosque.

³ LUCIUS FAZINIUS MAPHÆJUS Romanus, vulgo PHOSPHORUS appellatus, vir doctrina clarus peritiæque tum Græcæ, tum Latine Linguae percelebris a Sixto IV. Episcopus (Signinus) adlectus est anno 1482. die 19. Mensis Augusti. Decessit autem Roma 1503. Hic ob similitudinem studiorum Angelo Politiano, Hermolaoque Barbaro varia litteraturæ clarissimis luminibus familiariter usus est, ut eorundem epistola produnt. Ughell. It. Sac. Tom. I.

nio fuit plurimum eum ingenio, & doctrina valuiffe; sic etiam adolescentiores eum vehementer laudandum judicabimus. *Antonius*. Sed jam ad inferiorem, si placet, ætatem veniamus, quæ certe magnam ingeniorum copiam tulit. *Alexander*. Tu vero, Antoni, ita ad hanc inferiorem ætatem properas, ut omnes jam, qui aliquam ex humanitatis studiis laudem adepti sunt, collegisse videare. Sed nescio quo pacto ¹ JACOBUM Cardinalem PAPIENSEM,

& item plerosque ex veteribus præterieris. *Ant*. O singularem memoriam tuam, Alexander! At mihi iste unus in tanto numero exciderat. Nec enim ego dubito multos præteritos fuisse ex veteribus eruditos homines; sed hoc accidit culpa eorum, qui nihil scriptum reliquerunt. Diximus autem nos a principio eos in hunc sermonem relaturos, quos aut a majoribus laudatos accepimus, aut quorum scripta in existimantium arbitrio versentur. *Paulus*. Prudentissime facis, Antoni; nam isti, qui nihil scribendo volunt videri sapere [nisi alioqui doctissimi sint, aut erudiant juventutem] nullo modo mihi placent. Odiosum sane genus hominum, & inutile videtur, non solum vivis, sed etiam posteris nocere: quum aliena lacerent, ipsi nihil audeant scribere, atque id se facere modestia, & conscientia ingenii commotos dicant: ingeniosorum quidem hominum studia retardant; At homines infamiæ

¹ JACOBUS Ammannatus Cardinalis PAPIENSIS dictus, Patria fuit Lucensis. Floruit dimidio sæculi decimiquinti. Extant ejusdem Epistolæ, ac Commentariorum Libri impr. Mediol. 1506. & alibi.

miæ insolentes, & infueti calumniarum facillime a scribendo deterrentur. *Antonius*. Merito isti nullo loco sunt numerandi, qui nihil in vita effecerunt, ut numerarentur. Sed revertamur ad nostros, & a duobus adolescentibus fere æqualibus exordiamur. *Paulus*. ¹ CAMPANINUM SEPTIMULEJUM te puto, & ÆMILIUM dicere. *Antonius*. Recte putas. Quorum alter, quanquam decennio ante mortuus est, quum alterius tamen ætate conjungebatur. Ex Platina sæpe sum audire solitus, qui se Campanino comitem in vinculis fuisse dicebat (fuit enim tum litteratis & carceris, & exilii subeunda calamitas) magnam eum in illo juvenili, & poëtico ardore spem, atque admirationem præbuisse. Sed Æmilius civis Romanus ad amplitudinem, & honores pervenisset, nisi celerius, vi, quam suo fato, concidisset. Poëmata ejus, non illa quidem nimis compta sunt, nec varia; apta tamen, & quæ naturæ viribus fulta, tanquam in herbis parva adhibita cultura, ingenii viriditatem, nondum fruges ostendant, ita ut in eo illustre ingenium appareat, artificium mediocre. Sed ne ² NICOLAO quidem VALLENSI, qui Homerum, & Hesiodum Latinis expressit versibus, poëticum ingenium defuit. Nam ut ceteri multorum sunt approbatione contenti; sic iste videtur unius Theodori testimonio aliorum judicia re-

¹ Num. AUGUSTINUS CAMPANUS Paulo II. invisus?

² De NICOLAO VALLA ita Valer. de Litter. infel. L. 2. Inter Romanos autem paucis ante annis non ignobilis fuit Nicolaus Valla summa juvenis eruditionis, Græcis Latinisque Litteris apprime doctus, qui quidem adolescens admodum ad Homeri sublimitatem eleganti Latini carminis facilitate coperat aspirare. Is tamen nondum alterum a vigesimo egressus annum fati quadam inclementia eruditorum omnium spei surreptus est.

requirere non debere. *Paulus.* Ego vero vehementer delector commemoratione civium Romanorum. Nam si verum dicimus ¹ nos cives Romani sumus, & duas habemus patrias; unam naturæ, juris alteram: nec plus sane debemus illi, quæ eduxit, quam illi, a qua excepti sumus. Itaque cum sexaginta jam fere annos Romæ habitaverimus, jure nostro cives Romani haberi debemus. *Antonius.* Optime facis, Paule, quod Urbi Romæ justissimas refers gratias, in qua præsertim, ² ANTONIUS CORTESIUS pater tuus magnam sit nominis celebritatem consequutus. Fuit enim ille Vir cum princeps Collegii Duodecimvirum, tum in illis litteris scribendis expeditus, & facilis; quæ quanquam inquinatæ sint, ita tamen in his excelluit, ut appareret ejus naturale quoddam bonum depravatum esse vitio corrupte loquendi. *Paulus.* Non putabam te eo sermonem producturum, ut in patrem meum incurreres. Sed gratissimum mihi fuit cum testimonium judicii tui, tum dulcior, & suavior commemoratio paternæ industriæ. *Antonius.* Nec autem ab illa poëtica laude aberat ³ JANUS PANNONIUS, quem fuisse Guarini

¹ Vide Pauli Cortesii Vitam. Hinc Prosper Mandosius Cortesios Romanos appellavit.

² Fuit Scripturariæ, ut vocant, censuræ princeps, &c. teste Jo: Vincentio Coppi in Annalib. Geminianens. Pauli vero verba hæc sunt in Libro de Cardinalatu: ANTONIUS quidem Cortesius pater meus, Duodecimvirorum Compendiariorum, & Scripturaria Censura princeps, quum præ negotiorum, interventorumque magnitudine fere semper minus prandere solere diceretur, &c. cum aliis illius temperantiam sobrietatemque ostendentibus. Libelli cujusdam author est, de quo vide Pauli Vitam.

³ JANUS, vel Johannes PANNONIUS Episcopus fuit quinque Ecclesiarum. Varia ejus poemata edita fuerunt Venetiis an. 1554. Plura Paulus Jovius in Elog. De eo meminit Lilius Gyraldus, aitque, Elegiâ potius quam heroico illum præstitisse. V. Jo: Pier. Valerian. de Litter. infel. Lib. 1.

ni auditorem ferunt : clarum mehercule Poëtam quis negare potest? Nam ego sic existimo hunc unum ceteris superioribus poëtica gloria præstitisse. Illud certe mirabile in hoc homine fuit, quod externus, quod barbarus (quæ gens durior ad Musas videri solet) ad summam admirationem, & ingenii famam pervenerit. *Alexander*. Quid tu tantum externum effers? quasi vero iste non modo nostros omni genere laudis superarit, sed etiam a scribendo deterruerit. Si jocularis, belle mihi videris eum laudando suffragari barbaris; sin asseveras, cave ne plus quæstionis suscipias, quam possis sustinere. Eum si laudas ut ingeniosum, ac plane doctum, prorsus assentior, modo ita laudes, ne gloriam nostris præreptam velis. Nuper autem ea nostri homines agnoverunt, ut paulo ante dixisti, quæ sunt ab eo omnino ignorata, nec ipse unquam suspicatus est, quænam essent numerorum varietates. *Antonius*. Nolo me putes ambitiose loqui. Sed ANDREAM CONTRARIUM placuisse quibusdam scio; quod illa lumina Ciceronis ingeniose admodum consuetari videretur; sed aliquanto tamen abest ab optimo genere imitandi; &, ut scite¹ amicus noster ait; non ille quidem ut alumnus, sed ut simia effingit. Is enim² FRANCISCO LIPPO Arretino contum-

¹ De Angelo Politiano loqui intelligo, qui Epist. XVI. Libri VIII. ait Cortesio: *Mibi vero longe honestior tauri facies, aut item leonis, quam simia videtur*. E contra vero Cortesius Politiano respondit: *Ego malo esse assecla, & simia Ciceronis, quam alumnus*.

² FRANCISCUS LIPPUS Litterarum Græcarum, ac Philosophiæ peritiâ excultissimus, Authori nostro ferme contemporaneus fuit.

meliosissime maledixit, ominatusque est illi id genus mortis (mirabile dictu!) quod postea utrique contigit. Nam Lippum Neapolim proficiscentem, in itinere ex equo præcipitem in terram delapsum mortuum ferunt; alterum etiam ex Brutiis decedentem non multo post simili prope modo cecidisse.

Alexander. O gravissimum casum duorum eruditorum hominum! siquidem ejus animus præsentiens futura, quum alteri esset ominatus, sibi non cavit.

Antonius. Atque tum etiam in aliquo numero fuit ¹ ANGELUS SABINUS Poëta, qui non satis, si non contemni, probari etiam cupiat: quanquam multa sint in eo inaniora, nihilque varietatis adhibeat ad permulcendas aures. Sed hæc doctorum hominum contentiones de litteris tantummodo inter se dissidentium, multum acuerent juventutem, nisi ipsi alios, aut invidere vituperarent, aut insectarentur inimice. Utilissimum certamen convertunt ad invicem, atque omnis undique concurrit ad judicandum consensuens indoctorum turba. Sed hæc si forte ad nos, nihil tamen ad institutum sermonem. *Alex.* Quid tu id ad nos? quasi vero imperitorum judicia curemus. Unus existimator bonus est mihi pro centum millibus. *Antonius.* ² MOMBRINUS mediocris in-

G

du-

¹ ANGELUS SABINUS Commentaria edidit in Juvenalis Satyras.

² Forte MAMBRINUS ROSEUS, qui de Principatu (Gabriele Naudeo teste in Bibliograph. Polit.) scripsit. Sed de BONINO MOMBRICIO Mediolanensi intelligendum suspicarer; etenim laus, quæ huic a Cortesio tribuitur, tum Mombricii ætati, tum etiam professioni respondere videtur. Editor Librorum erat Mombricius, qui an. circiter 1475. edidit inter alia Matthæi Palmerii Florentini Librum de Temporibus, suisque carminibus illustravit.

dustriæ, sed multæ doctrinæ, & magni laboris fuit. Scripsit is Hexametros, illos quidem erudita etiam ætate tolerabiles. Utinam ¹ COLA MONTANUS quale ingenium habuit ad dicendum, talem mentem ad ocium contulisset. Sed hunc ambitio absorbuit, & inexhausta aviditas magnitudinis falsæ, dum sibi opinionis errore gloriæ fore putet seditionem, atque discordiam ferere, & potentissimos homines falsis criminibus in invidiam vocare; itaque malis initiis orsus, perniciosissimum vitæ genus tristem exitum habuit. *Alexander.* Quæ, malum, est ista tanta ambitio? quæ præclarissimum istius ingenium falsæ laudis cupiditate perverterit? Nihil est enim, ut opinor, incongruentius, quam litteras, quæ aluntur ocio, & usui commodoque parantur, ad perniciem hominum seditionemque convertere. *Antonius.* Sane probe dicis, Alexander. Sed ² ANDREAS BRENTIUS Patavinus Græcis litteris eruditus ostendebat fructus futuros; quos si percipere ei licuisset, & speratam esset gloriam consequutus: sed breve vitæ spatium ingenii amplificandi fuit. Hunc defunctum ³ PAULUS MARSUS quum laudavisset, fuissetque in ea laudatione a multitudine quasi explosus, propterea quod nimia contentione vocis pronuntiasset,

¹ De COLA MONTANO plura Author noster Lib. 3. de Cardinal. hominem appellans *ingeniosum, & disertum.*

² ANDREAS BRENTIUS Græcis Latinisque litteris clarus, Hippocratem de insomniis in latinum sermonem convertit. Romæ immatura morte sublatus est an. 1484.

³ PAULUS MARSUS Poëta fuit, & Commentator. Claruit an. 1485. Eiusdem habemus Commentarium in Ovidii Fastos editum Ven. 1482. atque aliud in Virgilium impressum Norimbergæ 1492.

set, tantum animo accepit dolorem, ut paucis interpositis diebus quum ad animi solitudinem morbus accessisset, moreretur. Is non erat omnino contemnendus scriptor, nec inutilis, & Poëta quamvis negligens, attamen laudandus, ut qui multum natura ipsa valuerit: meministis enim vos, ut opinor, quam magnum numerum versuum sit is solitus dicere ex tempore. Sed grave vulnus nobis fuit, quod nuper ex morte ¹ FLAVII PANTAGATHI ingeniosi hominis suscepimus; qui quum semel se ab inimicorum fraude vindicasset, incidissetque iterum in impetum furentis populi, ab ipsis inimicis est interfectus. Fecerant irruptionem inimici cum armatis hominibus in ejus domum; cædebant januam faxis, instabant ferro; quum ille miser undique fata circumstare, nec jam salutis spem ullam videret, inimicorum crudelitati se præbuit lacerandum. Itaque homo eruditus, diutius si vixisset, declarare potuisset id se in scribendo consequutum, quod ab excellenti ingenio expectari potest. Erat is Poëta acutus, & quibusdam aculeis facetus. Erat in laceffendo, & in respondendo tanta ingenii celeritate, quantam in nullo unquam cognoverim. Is reliquit Trajani Cæsaris vitam, utilem illam quidem, & nobilem. Nec vero ² ANTONIO GIRARDINO honores defuissent,

G 2

nisi

¹ De FLAVIO PANTAGATHO Poëta mentionem facit Author de Card. L.I. pag. 39.

² ANTONIUS hic de GIRARDINIS, aut mavis de Geraldinis, ut ex eætypo eorundem sigillo apud me patet, Poëta laureatus. Hunc Jo: Cinellius Florentinum appellat; sed Amerinus fuit, vir clarissimus, qui post varias legationes, obiit Marcenæ in Andalusia an. 1488. Ejusdem multorum Operum mentio habetur in Ephem. Ital. sæpe citat. T. XXII. & XXIV.

nisi ipse quoque in medio cursu cecidisset. Contulerat se ad amicitiam Hispanorum Regis; quem sibi adeo, sive morum suavitatem, sive doctrinam devinxerat, ut facile homo litteris instructus, si longior ei vita contigisset, a Rege generoso, ac potente & opibus, & honoribus sublevaretur. ¹ MARTINUS PHILETICUS quanquam natura erat tardior, non tamen indoctus fuit, & sane utilem operam juventuti præbuit. Sed & oppidana quidem, & minus compta erat oratio; idque acciderat dum se vellet & Poëtam, & Oratorem putari, quum in altero laboraret, in altero parum studii poneret, & neutro excelleret; quod vitium cum in omni re, tum potissimum in his studiis effugiendum puto. In eo quoque genere numerabatur DANIEL FRANCINUS diligens, & sane bonus Grammaticus, in dicendo autem lenis, & fluens, sed qui plus latinitatis, quam nervorum haberet. Neque enim ita facti a natura sumus, ut possimus pluribus simul rebus excellere: itaque in hoc arbitror sequendam esse naturam ducem, atque eo tantummodo eundem, quo ab ipsa trahimur, & ducimur, ut simus potius simplici in genere perfecti, quam nos totos variarum multipliciumque artium studiis applicemus. Sed ² BARTHOLOMÆUS LAM-

¹ Ejusdem habemus Commentaria in Epistolas, de Offic. Amicit. Senecæ. & Paradoxa Marci Tullii, atque Theocriti Idyllia e Græco in Latinum translata.

² En nova de nomine contentio. Paulus Jovius: LAMPRIIDIUS (ita omisso nomine) Poëta Cremonensis, quum in Colle Quirinali schola Græcorum adolescentium, instituentem Lascare coalesceret, docendi munus suscepit exercitatione perutili; quod argumenta proposita utriusque lingua verbis, & figuris ad mutuam ingeniorum amulationem vertentur: sed erepto Leone, & subinde eversis optimarum litterarum studiis, Patavium se contulit, ubi per aliquot annos domi ex collaticia mercede delectorum juvenum Græcæ,

LAMPRIIDIUS, hospes, Paule, & familiaris tuus, litteris Græcis doctus fuit, sed in dicendo parum exercitatus, totoque genere jejunus, & fractus: ferebatur enim, ut scis, ita præcipiti quadam dicendi cupiditate, ut quum peroraturus esset, vix trium dierum spatium in meditanda componendaque oratione poneret. Itaque quum sæpe inter dicendum ea, quæ celerime, & interrupte didicerat oblivisceretur; risum audientibus excitabat. Sed postquam, Paule, in memoriam incidimus necessariorum tuorum, referendi nimirum in hunc sermonem erunt duo municipes tui, ¹ C. QUARQUALIUS, & ² ANTONIUS LOLLIVS, quorum alter Poëma fecit festivum, & quibusdam aspersum salibus; alter etiam ex aliquot orationibus, quas Romæ habuit, multum commendationis est consequutus. *Paulus*. Amice, hercule, fecisti, Antoni, quod laudem meis municipibus tribueris. *Antonius*. Sed de ³ FRANCISCO ARRETINO aliquid dicamus: qui fuit unus doctissimorum Juris-

& *Latinas litteras, majore questu, quam gloria professus est*. Gaddius vero de Scriptoris non Eccles. T. I. Lampridius Benedictus Cremonensis Poëta elogio, vel censura notatus ab Jovio, defenditur, summeque laudatur a Toscano, qui ipsum appellat *seculi miraculum*. Honorius Dominicus Caramella Panormitanus, Michaël Foscarenus, alique Benedictum appellant. Verum Lampridio Bartholomæi nomen fuisse suadet assertio Pauli Cortesii, qui hîc ejusdem hospes, & familiaris vocatur.

¹ De CHERUBINO Domini Bartholi DE QUARQUALIIS Canonico Eccl. Collegiatæ Geminianensis plura Jo: Vincentius Coppi in Annal. De eo ita Cortesius de Cardin. Lib. II. pag. 80. loquitur *Lucius Mafiseon Celta quum a spe patritiatus longissime abesset, promississetque C Quarqualio Municipi meo Janensi, Poëta ut illa atate culto, si fato quandoque esset ei in Senatoria sella sessitandum, fanum se quoddam paganum daturum, quumque paucis post diebus senatorium locum nundinatus esset, quasissetque ex eo Quarqualius ut aut adepto Patritiatus servaret promissorum fidem, &c.* Inter Epistolas Marsilii Ficini aliqua extat *Cherubino Quarqualio viro doctissimo*.

² ANTONIUS LOLLIVS Geminianensis inter Patriæ suæ viros illustres adnumeratur a Jo: Vinc. Coppio, qui Epistolam Politiani de eo loquentis ostendit; est autem Lib. IV. ep. IX.

³ Floruit FRANCISCUS ACCOLTI Arretinus circa annum 1470. meruitque elogium, quod apud Guidum Pancirolum. Vide ejusdem Lib. 2. cap. 103. de Clar. Int.

risconsultissimus omnium. Nihil est enim litteris mandatum, nihil in artibus disciplinisque omnibus traditum, quod ab hoc homine non sit aut cognitum, aut investigatum. Memoria autem tanta erat & verborum, & rerum, ut omnia, quæ unquam legerat meminisset. ¹ BERNARDUS autem JUSTINIANUS, Leonardi Oratoris Filius, qui nuper est mortuus, natura fuit singularis ad dicendum, & negligentiam latini sermonis tegebat actionis dignitate. Hujus sunt Orationes. Illa Romæ habita, ut in affluenti, & copioso genere, laudabilis. ² LAURENTIUS MINIATENSIS, qui nuper obiit, quoquo modo poterat & Poëmata scripsit, & Historiam, sed hunc sublimius Astronomia satis sustulit; in quo genere ita laboravit, & præstitit, ut esset ex tota Italia ad eum concursus. Atque is primus ex omnibus Manilium Poëtam ex adytis editum in lucem revocavit. Sed pæne PÆTONUM, & L. CARBONEM imprudens præterii: quorum alter cum studiosus, & diligens, tum bene doctus fuit: alterius nonnullæ feruntur Orationes. *Alexander*. Isti quidem laudantur semper a nobis, & jure laudantur, quandoquidem tantarum doctrinarum scientiam sunt adepti; sed vellem, postquam eos, qui aliquam scribendi laudem attigerunt, nominasti, ut de his, qui hodie vivunt, aliquid diceres,

¹ BERNARDUS JUSTINIANUS Leonardi antea memorati filius patricius Vetus suæ Urbis nomine an. 1471. ad Xystum Pontificem legatus fuit, scripsitque Vitam patris sui Laurentii Justiniani, item de origine Venetiarum. V. Voss. de Hist. Lat. Hujus Orationem quamdam doctissimi fratres Vulpii Patavii nuper edidere.

² De LAURENTIO BONINCONTIO Miniaten. loquuntur Michaël Foscarenus Scaligeri verbis, ac Cl. Vir Lud. Ant. Muratorius, qui primus Bonincontri Historiam nuper inter rer. Italic. Script. edidit. Bonincontrius Manilium primus Florentiæ legit, ut ipse testatur, magno auditorum assensu, & Commentarium in Manilii Libros Astronom. Bonon. in lucem misit 1474.

res. *Paulus.* Mihi vero nihil poterit esse jucundius, quam si eorum hominum virtutes, qui nobis ex facie, & ex fama doctrinæ noti sunt, in hoc sermone celebratas videro. Delectamur enim nescio quo pacto vehementius eorum laudibus, quos præfentes diligimus, aut admiramur. *Antonius.* Ego profecto libenter vobis morem gererem, nisi jam advesperasceret. Res sane esset novo sermone digna, sed vos, ut opinor, non parum voluptatis cepistis ex commemoratione summorum virorum. Quanquam tu quidem, Paule, quod fortasse hac ætate illustrioribus litteris eloquentiæ studia aucta putes, vivorum magis laudibus delecteris, quam eorum, qui vita excefferunt: multi tamen laudandi viri, quos in hunc sermonem congeessimus, omni nos genere doctrinæ delectare possunt. Nam L. Arretinus, illius ætatis princeps, satis nos delectabit, si in eo amplitudinem, & copiam requisiverimus: nec minus jucunditatis habet erudita illa Theodori Gazæ & sententiosa, & mollis oratio. Jam vero A. Campano, quod lumen orationis, quæ ornamenta defunt? quid Poggio ingeniosa in dicendo facilitas? quid ceterorum præclara ingenia? Mirum est quantum in suo quisque genere delectet. *Alexander.* Præclare intelligo, cur neminem ex his, qui hodie sunt, velis ipse nominare; ne quid scilicet ad gratiam diceres, aut ne forte minuere eorum, quos collegisti, gloriam videreris, si eos cum his, qui vivunt conferres. Equidem de quibusdam sic existimo, ipsos multum in omni genere doctrinæ esse versatos, sed
non-

nondum lumen, & florem Latinæ orationis attigisse; quam tu negare non poteris ab hujus ætatis hominibus, & excultam esse politius, & majori artificio amplificatam. *Antonius*. Quorsum ista, Alexander? *Alexander*. Quia ita hanc turbam doctorum hominum omni genere laudum exornasti, ut multos in opinionem possis inducere, neminem esse hujus ætatis cum his viris conferendum. *Ant*. Peracute tu quidem, Alexander, hanc comparisonem ex me conaris elicere; quam in commodiorem diem differamus. Nam & ego libentissime in eo sermone versabor; in quo gloriari nobis liceat, id esse nuper ab ingeniis nostrorum hominum, vel inventum, vel illustratum, quod mille jam prope annos ignoratum sit. Quare illorum memoriam, quod eloquentiam ex barbarorum vinculis exemerint, quantum possumus augeamus. Hos autem, qui hæc ipsa studia ab illis accepta locupletarunt, tota mente intueamur, ut eorum nutrimentis educati, majora aliquando consequi possimus. Sed nunc quidem surgendum arbitror, & in Oppidum redeundum, ne qua interim e lacu tempestas exoriatur. *Paulus*. Sic prorsus faciendum censeo, nisi quid secus Alexandro videtur. *Alexander*. Ego vero, etsi de his, qui vivunt, aliquid libenter audirem, tamen quoniam tu, Antoni, hanc commemorationem in commodiorem diem distulisti, non pugnabo tecum, sed expectabo quæ polliceris. Nunc in Oppidum revertamur.

F I N I S.

